

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

SPOLNA ZLORABA SKOZI OČI ŽRTVE IN STROKOVNJAKOV

IRIS DEŽMAN

Ljubljana, 2014

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Iris Dežman

Naslov diplomske naloge: Spolna zloraba skozi oči žrtve in strokovnjakov

Mentorica: doc. dr. Jelka Zorn

Somentorica: as. dr. Ana M. Sobočan

Kraj: Ljubljana

Leto: 2014

Št. strani: 71	Št. tabel: 6	Št. slik: 1	Št. zgledov: 0
Št. prilog 1	Št. virov: 33	Št. bibl. opomb: 0	

Deskriptorji: spolna zloraba, posilstvo, žrtev, okrevanje, terapije, travma, institucije, strokovnjaki

Povzetek: V teoretičnem delu diplomske naloge predstavljam spolno zlorabo in njeno opredelitev skozi definicije različnih avtorjev. Nato opišem variacije in posledice takšnega okrutnega dejanja. Del teorije posvetim posilstvu in med drugim navedem nekaj zmotnih prepričanj družbe glede tega. Na koncu sledi pregled institucij, na katere se lahko žrtev zlorabe po dogodku obrne po pomoč.

V empiričnem delu predstavim rezultate moje raziskave, ki sem jih pridobila s pomočjo petih intervjujev z različnimi strokovnjaki, ki so v svojem življenju delali z žrtvami spolnih zlorab. Moj namen je izvedeti čim več o tem, kaj priporočajo žrtvam in na kaj se morajo pripraviti. Opravila sem tudi intervju z žrtvijo, katerega namen je skozi njeno izkušnjo predstaviti, kaj vse se ob takem dogodku v človeku prebudi in kakšne posledice lahko oseba nosi. V diplomski nalogi bom poskušala odgovoriti na to, ali obstaja lažja pot, ki jo žrtev zlorabe lahko ubere, kakšen je pristop in delo strokovnjakov z žrtvijo, kakšno je sodelovanje med institucijami...

Title: Sexual abuse through the eyes of the victim and the experts

Descriptors: sexual abuse, rape, recovery, therapy, trauma, institutions, experts, victim

Abstract: In the theoretical part of my thesis sexual abuse is presented and its term through the definitions of multiple authors. I describe variation and consequences of such cruel acts. Part of my theory is dedicated to rape, where among all, I write about several social misperceptions regarding it. To summarise, I have included an overview of the institutions in which the victim of abuse after the event can be located for rehabilitation.

Within the empirical section I present the results of my research that I have gained with five experts, whom have worked with victims of sexual abuse. I wanted to find out more about what they recommend and what the victims have to be prepared for. I also organised an interview with the victim, of which the purpose was to view the experiences and consequences of the abuse through the eyes of the victim. The goal of this thesis is to find an easier way to come out of the pit of emotional and social trap, to find the contemporar approach of professionals working with victims and to find cooperation between different institutions to help victims of sexual abuse.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

Spolna zloraba skozi oči žrtve in strokovnjakov

Mentorica: doc. dr. Jelka Zorn

Iris Dežman

Somentorica: as. dr. Ana M. Sobočan

LJUBLJANA, 2014

Zahvala

Na tem mestu bi se rada zahvalila vsem, ki so kakorkoli pripomogli k nastanku tega diplomskega dela.

Zahvaljujem se mentorici doktorici Jelki Zorn, ki me je vzela pod mentorstvo, asistentki doktorici Ani Mariji Sobočan, ki me je strokovno usmerjala, podpirala in spodbujala k pisanju, tudi ko situacija zame ni bila najlažja – brez vas bi mi težko uspelo, ter lektorici Aleksandri Belšak, ki je poskrbela, da je naloga jezikovno ustrezna.

Hvala družini, prijateljem in ostalim, ki so verjeli vame, me podpirali in bili potrpežljivi. Posebna zahvala gre Mirjam, ki mi je nesebično pomagala v težkih trenutkih in pokazala, da je res prava prijateljica. Rada te imam.

Navsezadnje pa se zahvaljujem tudi vsem strokovnjakom, ki so si vzeli čas in mi podali svoje znanje ter žrtvi, ki se je opogumila in predstavila svojo težko izkušnjo v namen raziskovanja – to je res pohvale vredno dejanje.

Hvala!

Nobody can hurt me without my permission.
(Nihče me ne more raniti brez moje privolitve. Prev. avt.)

— Mahatma Gandhi

KAZALO VSEBINE

1 TEORETIČNI UVOD.....	8
1.1 DEFINICIJA SPOLNE ZLORABE.....	9
1.2 RAZNOLIKOST SPOLNIH ZLORAB.....	10
1.3 PREVALENCA SPOLNIH ZLORAB.....	12
1.4 POSILSTVO.....	14
1.4.1 Kazensko pravna opredelitev.....	15
1.4.2 Zgodovina obravnave posilstev.....	16
1.4.3 Miti in resnice o posilstvu.....	17
1.5 POSLEDICE SPOLNE ZLORABE.....	19
1.6 POSTTRAUMATSKA STRESNA MOTNJA (PTSM).....	22
1.7 OKREVANJE.....	23
1.7.1 Kdaj je čas za okrevanje?.....	23
1.7.2 Pregled stopenj okrevanja.....	24
1.8 INSTITUCIJE.....	26
1.8.1 Centri za socialno delo.....	27
1.8.2 Nevladne organizacije.....	27
1.8.3 Policija.....	30
1.8.4 Državni tožilec in sodišče.....	30
2 PROBLEM.....	32
3 METODOLOGIJA.....	34
3.1 VRSTA RAZISKAVE.....	34
3.2. MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV.....	34
3.3 SUBJEKTI.....	35
3.4. ZBIRANJE PODATKOV.....	36
3.5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV.....	37
3.5.1 Primer kodiranja (del kodiranega intervjuja št. 1).....	37
3.5.2 Primer kodiranja (del kodiranega intervjuja št. 3).....	37
3.5.3 Primer kodiranja (del kodiranega intervjuja št. 6).....	38
4 REZULTATI IN RAZPRAVA.....	39
4.1 INTERPRETACIJA IN ANALIZA INTERVJUJEV STROKOVNJAKOV.....	39
4.1.1 Informacije.....	39
4.1.2 Vzpostavitev stika.....	39
4.1.3 Delo z žrtvijo in okrevanje.....	40
4.1.4 Kompetence.....	42
4.1.5 Ovadba.....	43
4.1.6 Sodelovanje.....	45
4.1.7 Predlogi.....	45
4.2 INTERPRETACIJA IN ANALIZA INTERVJUJA ŽRTVE.....	46
4.2.1 Dejanja žrtve po posilstvu.....	46
4.2.2 Posledice zlorabe.....	48
4.2.3 Na novo pridobljene informacije.....	48
4.2.4 Upoštevanje potreb.....	48
5 SKLEPI.....	50
6 PREDLOGI.....	52
7 VIRI IN LITERATURA.....	53

8 PRILOGE	56
8.1 INTERVJUJI	56
8.1.1 Intervju št. 1 – Tanja Šket	56
8.1.2 Intervju št. 2 – Katja Bašič	59
8.1.3 Intervju št. 3 – Gordana Možina	62
8.1.4 Intervju št. 4 – Monika Golob	64
8.1.5 Intervju št. 5 – Peter Pinter	66
8.1.6 Intervju št. 6 – žrtev	67
10 POVZETEK	69

SEZNAM TABEL

Tabela 1: Spekter spolnih vedenj	11
Tabela 2: Splošni miti v zvezi s posilstvom	18
Tabela 3: Osnovni podatki o intervjuvancih	35
Tabela 4: Del kodiranega intervjuja št. 1	37
Tabela 5: Del kodiranega intervjuja št. 3	37
Tabela 6: Del kodiranega intervjuja št. 6	38

SEZNAM GRAFOV

Graf 3: Spolni napad na osebo mlajšo od 15 let	14
---	----

PREDGOVOR

Tema moje diplomske naloge je ena najtežjih tem, s katerimi sem se spoprijemala v vseh letih svojega izobraževanja. Za njo sem se odločila, ker je meni bližnja oseba pred letom postala žrtev spolnega nasilja.

Bilo je težko, in še vedno je, se spoprijemati s posledicami takšnega okrutnega dejanja. Včasih se zdi brezizhodno tudi tistim, ki nudijo podporo žrtvi; tavajo v temi in ne vedo, kako naprej. Čutijo jezo, čeprav niso sami žrtev, a vendar čutijo posledice, bolečino, se soočajo s strahovi žrtve in z njenimi solzami. Na koncu jočejo tudi sami.

V svoji diplomski nalogi želim združiti poglede petih ljudi, ki so v svojem profesionalnem življenju delali z žrtvami spolnih zlorab; prav tako bom predstavila osebno zgodbo žrtve, ki je zlorabo preživela in še vedno okreva po njej.

To diplomsko nalogo posvečam predvsem *njej* – da jo opogumim in ji vlijem moč za nadaljnje okrevanje. Želim ji dati vedeti, da je dovolj močna in predvsem, da ni kriva, da se ji je to zgodilo. Vem, da zmore in da bo v tem delu našla informacije, ki bi ji lahko pomagale k nadaljnjemu okrevanju.

Posvečam jo tudi vsem ostalim žrtvam – upam, da v njej najdejo kakšno koristno informacijo, kako se lotiti tega travmatičnega dogodka na čustveni in formalni ravni. Bodite močne!

In navsezadnje – namenjam jo sebi, da bom bolj kompetentna, ko *ji bom* stala ob strani.

.

1 TEORETIČNI UVOD

Pred kratkim je svet pretresla novica o tem, kako je pet Indijcev kruto posililo in ubilo 23-letno dekle. Začelo se je na veliko pisati o tem in komentirati ta dogodek, časopisi in internetni portali pa so bili polni šokantnih naslovov v stilu *Indija, zbudi se! Peterica posilila fotoreporterko* (Dnevnik, 2013).

Človek se ob takšnih novicah seveda zdrzne, vendar si hkrati težko predstavlja, da so tovrstna dejanja, sicer v manj okrutnih okoliščinah, lahko prisotna v naši neposredni bližini. Morda celo pod našo streho.

V Sloveniji je govoriti o spolnih zlorabah, posilstvu oziroma nasploh o kakršnemkoli spolnem nasilju še vedno tabu (Bližina, 2014). Zelo malokrat v javnost pricurlja kakšna tovrstna novica iz naših krajev, pa še ta je hitro pometena pod preprogo – čeprav vsi vemo, da se dogaja – letno policija prejme okoli 200 prijav žrtev spolnih zlorab (koliko je šele tistih, ki si prijave niso upali podati!) (Sobotainfo, 2014).

Pred samim začetkom pisanja te diplomske naloge sem, predvsem za potešitev svoje radovednosti, malce povprašala naokrog naključno izbrane osebe, kakšna je njihova ozaveščenost o tej problematiki, koliko vedo o posledicah spolne zlorabe in o okrevanju žrtve. Rezultati so bili milo rečeno katastrofalni, ljudje niso poznali razlik med spolno zlorabo in posilstvom, niso znali povedati, kam bi odšli, če bi sami postali žrtev takšnega dejanja. Le dva od desetih vprašanih pa sta mi znala povedati ime organizacije, kamor bi se lahko zatekla po pomoč.

Podobno je bilo tudi z osebo, ki je žrtev posilstva in povod za nastanek te diplomske naloge. Kot je povedala, je bila čisto zgubljena, ni vedela, na koga bi se lahko obrnila in prvo, kar ji je padlo na pamet, je bilo, da vloži prijavo na policijo.

O tem, kaj bi bilo najboljše storiti po takem dogodku, bom raziskovala v empiričnem delu, kjer me bo tudi zanimalo, na kakšen način intervjuvani strokovnjaki delajo z žrtvijo spolnega nasilja. Poskušala bom raziskati, kaj priporočajo strokovnjaki in na kaj vse se morajo žrtve pripraviti.

V teoretičnem delu pa bom predstavila problematiko spolne zlorabe, posilstva in posledic teh

okrutnih dejanj, ki jih pustijo na žrtvi. Poskusila bom strnjeno prikazati najpomembnejše vidike in skozi izkušnje ene od žrtev predstaviti, kaj vse se ob takem dogodku v človeku prebudi in kakšne posledice le-ta lahko nosi.

Naj poudarim tudi, da diplomsko nalogo pišem o žrtvah in ne o storilcih – zato slednjim tudi ne bom namenila prostora v njej, saj menim, da potrebujejo ločeno obravnavo in jih težko vključim v svojo temo. Vsekakor pa podpiram, da se dela tudi s storilcem, saj sem ob raziskovanju za svojo nalogo naletela na pomanjkanje informacij (in volje?) za delo z njimi.

1.1 Definicija spolne zlorabe

Najprej bi želela poudariti, da se večina definicij spolne zlorabe v literaturi nanaša na otroke in razmerje med njimi in odraslimi. To seveda ne pomeni, da se spolne zlorabe ne dogajajo odraslim, pomeni le, da se o tem govori in piše zelo malo, razume se namreč, da se pri zdravih odraslih to ne more dogajati na način, kot se lahko pri otroku. Izjema so odrasle slabotne osebe, med katere štejemo osebe z duševno boleznijo, z začasno duševno motnjo, s hujšo duševno zaostalostjo, slabostjo ali kakšnim drugačnim stanjem, zaradi katerega se oseba ne more upirati – v teh primerih prav tako govorimo o spolni zlorabi (172 čl. KZ). Pri ostalih odraslih pa se najpogosteje omenja posilstvo – spolni odnos proti volji – katerega bom podrobneje obravnavala v poglavju 1.4.

Ugotovila sem, da se v tuji literaturi, ki govori o spolni zlorabi, pod tem pojmom ne osredotočajo le na otroke, pač pa na vsako spolno dejanje, ki poskuša doseči, da bi prišlo do spolnosti, neželeni komentarji o spolnosti ali približevanje, siljenje, trgovanje z žensko spolnostjo, uporabljanje prisile ne glede na odnos, ki ga ima storilec do žrtve, ne glede na okoliščine (Jewkes, Garcia-Moreno in Sen, 2002). Tudi definicija ameriškega psihiatričnega združenja (American Psychiatric Association) definira spolno zlorabo kot »dramatično izkušnjo, ki je del človeka, ki jo doživi – ne glede na starost, vero in ostale okoliščine ali lastnosti ter neodvisno od tega, koliko časa je zloraba trajala«. V človeka se po tej definiciji zapišejo vsi strahovi, stiske, neprimerni dotiki in navsezadnje – sama zloraba. Prav tako Chyntia Voight (1997: 133) poudari, da je spolna zloraba »vsako dejanje, ki posega v

človekovo intimno področje proti njegovi volji in da nihče nima pravice proti človekovi volji dajati pripomb o telesu, otipavati njegovega telesa, poljubljati, siliti k spolnemu odnosu, ponižati, sramotiti, udariti ali celo preteptati človeka zaradi zavrnitve«.

Po drugi strani pa obstaja nekaj definicij, ki pod spolno zlorabo razumejo le zlorabo, ko gre za razmerje odrasli – otrok. Po Williamsu (1994) je travma, kjer gre za spolni kontakt brez privolitve in vključuje silo ali prisilo osebe, ki je vsaj pet let starejša od žrtve. Je dogajanje ali dejanje, ko se odrasli otroka dotika v seksualnem smislu (Bain, Sanders, 1996) in ga načrtno uporabi za to, da se spolno vzburi ali/in poteši svojo spolno slo (Frei, 1996). Frei še dodaja, da se moramo zavedati, da je odrasel človek v odnosu do otroka zmeraj v položaju močnejšega. Največkrat tej odrasli osebi otrok tudi zaupa ali je celo odvisen od nje, zato ni sposoben svobodno odločati in zavestno sodelovati pri dejanjih, ki jih zahteva odrasli (1996: 22). Katja Bašič (1997) navaja, da »gre za kaznivo dejanje, kjer je udeležen nepreskrbljen ali mladoleten otrok v spolni aktivnosti z osebo, ki je odrasla ali večja in starejša od njega. Kot otrok se šteje oseba, ki še ni dopolnila 15 let in ki ni zmožna razumeti pomena dejanja oziroma zaradi neenakih moči v odnosu nima možnosti zavrniti sodelovanja pri spolni aktivnosti«.

Ko sem razmišljala, zakaj se pri nas v Sloveniji pod spolno zlorabo razume predvsem zloraba otrok, sem prišla do zaključka, da je tako zato, ker se je o problemu spolne zlorabe pri nas začelo govoriti dokaj pozno, šele leta 1988 (Bašič, 1997), večje zanimanje za to tematiko pa je prisotno šele v zadnjih letih, ko prihajajo na plan številni podatki o zlorabah otrok.

V svoji diplomski nalogi bom za definicijo spolne zlorabe uporabila definicijo ameriškega psihiatričnega združenja, saj menim, da ta tema ne bi smela strogo vključevati le otrok, pač pa tudi odrasle, ki so na tak ali drugačen način prav tako lahko žrtve spolnih zlorab; morda se lažje branijo, si prej poiščejo pomoč – a vseeno ne moremo reči, da so iz tega izključeni.

1.2 Raznolikost spolnih zlorab

Združenje proti spolnemu zlorabljanju se po večini ukvarja s spolnimi zlorabami pri otrocih, zato je v raznolikost spolnih zlorab v svojem poročilu iz leta 2007 zajelo predvsem obnašanje

odraslega pred otrokom in njuno razmerje; v mnogih primerih, ko gre za zdravega odraslega, namreč težko potegnemo črto, kdaj gre za zlorabo in kdaj ne, medtem ko v vseh spodaj naštetih primerih, ko gre za otroka, to lahko rečemo z gotovostjo.

Tabela 1: Spekter spolnih vedenj (Združenje proti spolnemu zlorabljanju)

Golota	Otroci hodijo goli pred odraslim
Nesramne pripombe	Odrasli daje pripombe o spolnosti ali telesu otroka.
Slačenje	Slačenje odraslega pred otrokom.
Razkazovanje genitalij	Odrasli kaže otroku svoje genitalije.
Opazovanje otroka	Odrasli prikrito ali odkrito opazuje otroka, kadar se na primer umiva, slači, urinira...
Fotografiranje otrok	Odrasli fotografira otroka ali ga opazuje v erotičnih pozicijah.
Uporaba pornografije	Odrasli kaže otroku pornografski material (revije, filme...) in ga prisili, da se udeležuje pornografskih aktivnosti.
Poljubljanje	Odrasli intimno poljublja otroka s poljubi, ki naj bi bili namenjeni samo odraslim.
Otipavanje	Odrasli otipava otrokove prsi, trebuh, genitalije, notranjo stran stegen ali zadnjico. Lahko gre tudi za to, da otrok otipava odraslega.
Masturbacija	Odrasli masturbira, medtem ko ga otrok gleda; odrasli gleda, ko otrok masturbira; oba masturbirata in se med sabo opazujeta
Felacija	Odrasli (moški) prisili dečka, da vzame njegov penis v usta, na to pa še sam vzame dečkov penis.
Kunilingus	Otrok se mora z jezikom dotakniti spolovila ali vaginalnega področja odrasle ženske; odrasli se z usti dotika spolovila ali vaginalnega področja deklice.
Digitalna penetracija	V zadnjik otroka odrasli vdene razne predmete, kot npr. Barvica.
Sodomija	Tukaj gre za penetracijo s penisom v zadnjik ali danko. Ker je zadnjik v otroštvu prožnejši, lahko kljub večkratnim ponovitvam, ni vidnih poškodb.
Digitalna penetracija v vagino	S prsti (ali raznimi predmeti) odrasli penetrira v vagino.
Penetracija penisa v nožnico	Moški odrasli s penisom penetrira v vagino.
Spolni odnos na suho	Je odnos pri katerem odrasli (moški) drgne svoj penis ob otrokovo genitalno področje ali ob notranjo stran njegovih stegen ali zadnjico
Bestialnost	Odrasli otroka prisili, da živali drgne splovilo ali da ima spolni odnos z njo.

Podobno opišeta tudi Bain in Sanders (1996: 9), le da vsa ta dejanja kategorizirata v tri vrste:

- zlorabe s stikom (masturbiranje, dotikanje genitalij itd.),

- zloraba brez stika (pornografija, nadlegovanje),
- spolni odnos ali poskus (analno, vaginalno..).

Klavdija Aničić (2002) pa meni, da pojem zloraba vključuje vsa spodaj naštetá dejanja:

- posilstvo,
- spolna zloraba otrok,
- opolzko govorjenje,
- nadlegovanje,
- slačenje,
- opazovanje,
- siljenje k gledanju pornografskih vsebin,
- incest,
- nadlegovanje na delovnem mestu,
- poljubljanje,
- otipavanje.

Kot lahko vidimo, Aničić spolno zlorabo otrok obravnava ločeno od ostalih vrst zlorab, kar je prav, saj je ta tema veliko bolj občutljiva, ker gre za otroke

1.3 Prevalenca spolnih zlorab

Definicij spolnih zlorab je veliko in očitno je, da so med njimi precejšne razlike. Predvsem v tem kaj si pod spolno zlorabo lahko predstavljamo. Ravno zato obstajajo tudi velike razlike med posameznimi študijami, ki govorijo o njeni prevalenci. Nekatere raziskave izključujejo primere, ko je žrtev pod pritiski “prostovoljno” pristala na sodelovanje, zelo malo študij zajema otroke iz raznih ustanov, kot so npr. bolnišnice, zavodi, bivanjske skupine, čeprav so tam otroci morda ravno najbolj izpostavljenim zlorabam, druge za spolno zlorabo ne štejejo neprimernih dotikov, razen če gre za spolni napad, kjer je vključena prisila (World health organization, 2003; po Repič, 2008: 22–24). Opažam tudi pomanjkanje študij, ki zajemajo slabotne odrasle osebe ali na sploh spolne zlorabe pri odraslih, razen tistih o posilstvu.

V splošnem raziskave v svetu kažejo, da so dekleta dvakrat, po nekaterih raziskavah pa celo trikrat pogostejše žrtve spolnih zlorab kot fantje (Little in Hamby, 1999). Ministrstvo za zdravje in socialne zadeve v New Yorku je v American Child Report (poročilo o otroku op. avt.) trpinčenja otrok (2010) pokazalo, da je bilo kar 9,2 % vseh otrok žrtev spolnega napada. Po drugih podatkih ocenjujejo, da je skoraj vsaka tretja ženska in vsak šesti moški v otroštvu doživel neko obliko spolne zlorabe (Finkelhor in Korbin, 1988). Analiza študij o pogostosti spolne zlorabe v družini in izven družine pa za 14 evropskih držav kaže, da je 9–33 % deklic in 3–15 % dečkov spolno zlorabljenih.

Študija 'Pink Line' (Roza linija), opravljena 1995 na Češkem, je pokazala, da se je z zlorabo soočilo 30 % vseh deklic ali žensk in 20–25 % dečkov ali moških. Ko je šlo za zlorabo deklic, je bil storilec v 50 % moški družinski član, v 25 % primerov je bil to nekdo, ki ga žrtev ni poznala, ostali storilci pa so bili otroku znane osebe, npr. učitelji... V primeru zlorabe dečkov je bilo 50 % storilcev žrtvi neznanih (Kane, 2007).

»V Sloveniji je začelo število kaznivih dejanj (v nadaljevanju KD) spolnih napadov na otroke naraščati po letu 1993, kar je povezano z novimi znanji in s tem z novimi pogledi na spolno zlorabo. Trend porasta se je nekako v zadnjih 10 letih ustalil na povprečju razkritih 200 KD letno. V zadnjih dveh letih pa se kaže padec razkritosti teh dejanj, in sicer v letu 2011 za -10 % v primerjavi z letom 2010, v letu 2012 pa kar za -26 % v primerjavi z letom 2011. Prvo polletje 2013 kaže 99 razkritih kaznivih dejanj!« (Združenje proti spolnemu zlorabljanju, 2014). Če pogledamo nekatere podatke, je 11 % žrtev prvič zlorabljenih še preden so stare pet let. Med šestim in devetim letom naj bi ta procent znašal 19 %, med desetim in trinajstim letom 41% in med štirinajstim in sedemnajstim letom 29 % (Russell, 1986).

Statistika KD spolnih napadov na otroke (Združenje proti spolnemu zlorabljanju, 2014):

Polletje 2013 99 kaznivih dejanj

Leto 2012 161 kaznivih dejanj / -26 % – v primerjavi s preteklim letom/

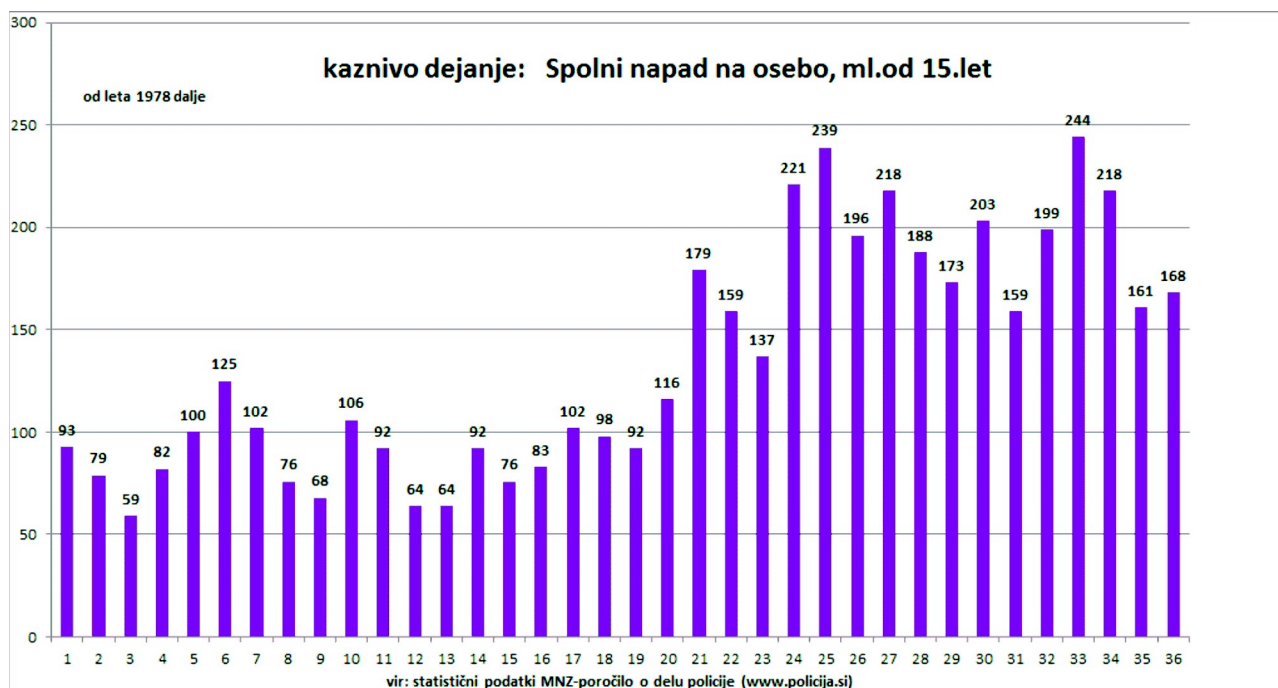
Leto 2011 218 / -10 %/

Leto 2010 244

Leto 2009 199

Leto 2008 159

Graf 1: Spolni napad na osebo mlajšo od 15 let (statistični podatki MNZ – Poročilo o delu policije (www.policija.si))

V zgornjem grafu lahko vidimo, da število kaznivih dejanj skozi leta narašča, kar lahko pripišemo temu, da so ljudje o tej tematiki bolj ozaveščeni, kot so bili pred dvajsetimi leti. Zelo pomembno pa je tudi dejstvo, da se je leta 1999 spremenila kazenska zakonodaja; takrat je kaznivo dejanje spolnega napada na osebo, mlajšo od 14 let, nadomestilo kaznivo dejanje spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let. Na prijavljanje sumov spolnih zlorab pomembno vplivajo tudi medijske aktivnosti. Če so medijska sporočila pozitivna in prijave podpirajo, vedno vplivajo na povečano pripravljenost, tako s strani odraslih, preživelih žrtev spolnih zlorab v otroštvu, kot s strani tistih odraslih, ki hočejo zaščititi otroka (Združenje proti spolnemu zlorabljanju, 2014).

1.4 Posilstvo

Posebej bom obravnavala posilstvo, saj je to variacija spolne zlorabe, ki je pri odraslih

najpogostejša in se o tem tudi največ govori, je pa hkrati dogodek, ki se je zgodil osebi, ki ji posvečam to diplomsko nalogo.

“Posilstvo je spolni odnos z osebo istega ali nasprotnega spola proti njeni volji.” (Dvoršek, 2003: 95) Lahko ga definiramo kot dejanje, ki je predvsem nasilno, torej storjeno brez soglasja žrtve, in hkrati tudi seksualno. Zvestno se degradira žrtev z namenom, da se poveleča storilec in s tem le-ta dokazuje, kako je superioren. Ne gre le za potešitev “neukrotljive” spolne sle. (Kanduč 2012: 44). Jawkes in drugi (2002) definirajo posilstvo kot »fizično nasilno ali kako drugače prisiljeno penetracijo v vagino ali anus s penisom, z drugimi deli telesa (npr. s prsti) ali s predmeti.« (Repič, 2008: 24). Za posilstvo gre, kadar storilec prisili osebo k spolnemu občevanju tako, da uporabi silo ali ji zagrozi z neposrednim napadom na življenje in telo. Če se le-to dogaja v zakonski in zunajzakonski skupnosti, je pregonljivo na predlog¹

Pri nas policija letno obravnava od 50 do 60 posilstev. A strokovnjaki so prepričani, da je teh kaznivih dejanj občutno več. (MMC RTV Slovenija, 2013)

1.4.1 Kazensko pravna opredelitev

Kazensko pravo je posebna veja prava, pri katerem gre za sistem pravil, ki določajo, katera ravnanja so prepovedana in sankcije zanje, prav tako pa določajo postopke proti storilcu. Kazniva dejanja v zvezi s spolnostjo so v naši državi obravnavana v 19. poglavju Kazenskega zakonika (v nadaljevanju KZ) pod naslovom: Kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost (170.–176. čl. KZ).

(1) Kdor prisili osebo drugega ali istega spola k spolnemu občevanju ali z njim izenačenim spolnim ravnanjem, tako da uporabi silo ali zagrozi z neposrednim napadom na življenje in telo, se kaznuje z zaporom od enega do desetih let.

(2) Če je dejanje iz prejšnjega odstavka storjeno grozovito ali posebno poniževalno ali če je dejanje storilo več oseb zaporedoma ali nad obsojenci ali drugimi osebami, ki jim je vzeta prostost, se storilec kaznuje z zaporom od treh do petnajstih let.

(3) Kdor prisili osebo drugega ali istega spola k spolnemu občevanju ali z njim izenačenem

1 Največkrat gre za predlog žrtve ali kakšne druge, žrtvi bližnje, osebe.

spolnemu ravnanju, tako da ji zagrozi, da bo o njej ali njenih bližnjih odkril, kar bi škodovalo njeni ali njihovi časti ali dobremu imenu, ali da bo njej ali njenim bližnjim povzročil veliko premoženjsko škodo, se kaznuje z zaporem od šestih mesecev do petih let.

(4) Če sta bili dejanji iz prvega ali tretjega odstavka tega člena storjeni proti osebi, s katero storilec živi v zakonski, zunajzakonski skupnosti ali registrirani istospolni skupnosti, se pregon začne na predlog² (Kazenski zakonik RS [KZ], 170. člen).

Glede na kazensko zakonodajo ločimo različna kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost (Fank, Štirn, 2005)

- posilstvo,
- spolno nasilje,
- spolna zloraba slabotne osebe,
- spolni napad na osebo, mlajšo od 15 let,
- kršitev spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja,
- prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva.

Navedena kazniva dejanja se razlikujejo po načinu storitve, posledicah in v odnosu med žrtvijo in storilcem, imajo pa nekaj skupnih imenovalcev. To so predvsem:

- storilec pri dejanju uporablja silo, grožnjo ali na drug način zlorabi svoj položaj oziroma odnos do žrtve,
- storilčev namen je poleg drugih motivov v različnih oblikah zadovoljiti svoje spolne potrebe,
- pristanek žrtve, kar je posledica povzročene ogroženosti ali zlorabe odnosa z žrtvijo, a ta ne izključuje kazenske odgovornosti storilca. (Fank, Štirn, 2005).

1.4.2 Zgodovina obravnave posilstev

Prva znana kodifikacija (združitev različnih zakonov ali nepisanih pravnih določil v enoten -zakonski- tekst (ZRC SAZU, 2014)) zakonov je Hamurabijev zakonik. V njem je posilstvo opredeljeno kot oškodovanje moža posiljene ženske (Simič, 1998: 27). Prvi zakoni, ki so 2 Največkrat gre za predlog žrtve ali kakšne druge, žrtvi bližnje, osebe.

ženski dali kazenskopravno zaščito, so bili sprejeti šele v 20. stoletju. Kot kaznivo dejanje so se posilstva in drugi seksualni delikti obravnavali tako, da ščitijo dostojanstvo osebnosti, polno svobodo in telesno integriteto žensk (Nikolić Ristanović 1989: 26).

Največ posilstev v zgodovini človeštva se je dogajalo v vojnah, zato bom temu posvetila največ besed. Vojna naj bi dajala "tiha pooblastila za posilstva" (Brownmiller 1976: 35-36). Nenapisano pravilo je, da tisti, ki zmaguje, tisti posiljuje. Posilstvo v vojni je bilo že od nekdaj povezano z zastraševanjem in demorazliziranjem (Bracewell 2000: 565). "V stoletjih je posilstvo ženske postalo mera za zmago, del vojakovega dokaza moškosti in uspeha, otipljivo povračilo za izkazane usluge. Izvirajoč iz časa, ko so ženske 'bile' lastnina, je dostop do ženskega telesa veljal kot dejansko plačilo za boj" (Netlog, 2013). Lep dokaz za to najdemo v vietnamski vojni, kjer so imeli Američani zadostno število prostitutk, kar pa jih ni oviralo, da se ne bi brutalno izživljali nad domačinkami in s tem dali moški populaciji dokaz o njihovem neuspehu (Bracewell 2000: 567).

Podobno se je dogajalo tudi nedaleč od nas na Kosovem, kjer so v času bombardiranja leta 1999 zasledili 96 primerov posilstev kosovsko-albanskih žensk, in sicer s strani srbskih in jugoslovanskih vojakov, ugiba pa se, da je številka tistih posilstev, ki niso bila nikoli evidentirana, mnogo višja. Poročilo izdano s strani "Human Rights Watch" z naslovom "Federal Republic of Yugoslavia" med drugim omenja, da ta posilstva niso bila slučajna in redka dejanja posameznikov, pač pa naj bi šlo za organiziran, načrtovan in nameren inštrument, s katerim so ustrahovali civilno prebivalstvo, da bi izsilili denar od družine teh žensk ali ljudi celo prisilili v to, da bi zapustili svoje domove (Human Right Watch, 2000).

1.4.3 Miti in resnice o posilstvu

"Posilstvo? Si izzivala? Si šla pozno ponoči sama ven? Si popivala s storilcem? Si to, si ono? ... v nedogled." (Brownmiller, 1988)

Resnica v zvezi s posilstvom je pogosto drugačna, kot si večina ljudi misli in v kar verjame (Repič 2008: 25). Veliko ljudi še dandanes meni, da je žrtev tista, ki storilca sprovcira zaradi svojega oblačenja, in da ženske, ki tega noče, ni mogoče posiliti. "MENE že ne bi mogel nihče posiliti," se nemalokrat sliši. Z vsem tem se mora žrtev, ki je že tako ali tako po travmatičnem dogodku zelo oslabljen, soočati (Brownmiller, 1988). Nekateri stereotipi so se

začeli spreminjati z razvojem viktimologije in feminističnega gibanja v 70. letih (Katja Bašič, Združenje proti spolnemu zlorabljanju, zasebni intervju, 13. 5. 2014).

Tabela 1: Splošni miti v zvezi s posilstvom (World Health organization, 2003 in Herman idr., 1996)

MITI	RESNICA
Posilstvo lahko doleti samo določene ženske.	Žrtve posilstva so osebe vseh starosti, videz in spolna privlačnost osebe v večini primerov nista pomembna.
Ženske lažno poročajo o posilstvu ali si ga celo izmislijo/ pretiravajo.	Obstaja le majhen odstotek tistih žensk, ki o posilstvu lažno poročajo.
Posiljevalci so tujci in neznanci.	Kar 80 % primerov spolnih napadov se zgodi s strani osebe, ki jo žrtev pozna.
Posiljevalec uporabi veliko fizične sile ali orožje, da lahko žrtev posili.	Večina posilstev ne vključuje velike fizične sile. Večina žrtev poroča, da jih je bilo strah poškodb ali da bi jih posiljevalec ubil, zato so se med napadom le malo upirale.. Poleg tega je posilstvo huda travma, ki povzroči, da telo zablokira in zamrzne in se žrtev ne more braniti, tudi če bi se hotela.
Posilstvo pusti žrtvi očitne znake poškodb.	Ker veliko posilstev ne vključuje močne sile, tudi fizične poškodbe niso zlahka vidne. Tudi če žrtev nima fizičnih poškodb, še ne pomeni, da ni bila posiljena.
Seks je primarna motivacija za posilstvo	Moč, jeza, dominantost in kontrola so glavni motivacijski faktorji za posilstvo. Storilec se izživlja na nemočni žrtvi in se lahko prek nje maščuje ženskam, ki njega niso zavarovale pred nasiljem ali pa so ga celo zlorablale; Lahko pa izraža in odigrava nasilje, ki je bilo na njih storjeno s strani moških.
Če ženska reče 'ne', ko gre za spolnost, v resnici misli 'ja'.	Ne pomeni ne, in ne glede na to, kaj si ženska pod "ne" misli, mora biti njena odločitev spoštovana.
Mož ne more posiliti svoje žene.	Vsak prisiljen seks ali prisiljena spolna aktivnost je posilstvo, ne glede na to ali je žena s storilcem poročena, ali ne. Na žalost veliko sodnih oblasti posilstvo med možem in ženo po zakonu oprosti.
Posilstvo je takoj prijavljeno na policijo.	Večina posilstev ni nikoli prijavljenih na policijo. Od tih, ki pa so prijavljena, jih je večina kasneje kot po 24 urah po dogodku. Žrtve ne prijavljajo ali odlašajo s prijavo, ker mislijo, da ne bo v zvezi s tem nič narejeno, ker se bojijo groženj storilca, da bo kaj naredil njim ali njihovi družini, prav tako se bojijo odzivov okolice, zlasti sramu; nekatere žrtve tako čutijo, da je posilstvo privatna stvar ali ne vedo, kam in komu naj sploh gredo povedat, kaj se jim je zgodilo.
Posilstvo na zmenku (date rape) se lahko zgodi samo med ljudmi, ki so se ravno spoznali ali se še ne poznajo dobro.	Posilstvo ni povezano s tem, kako dobro oseba, ki je napadena, pozna napadalca.

Ženska se lahko enostavno izogne situacijam, ki vodijo v posilstvo.	Večina posiljenih žensk je bila takrat nekje, kjer so se čutile varno in z nekom, ki so mu zaupale.
Posiljene so lahko samo ženske.	Tudi moški so lahko spolno napadeni in to ne samo s strani moških, ki so homoseksualci, kar je velikokrat zmotno prepričanje.

Zoran Kanduč (1998) našteje tri "ljudske predstave" o posilstvih. Ženska naj bi sama nosila odgovornost za posilstvo, saj je po vsej verjetnosti njen videz vplival na to, da se storilec ni mogel več obvladati. Ženske naj bi bile lažnivke že po naravi; hlastajo za denarjem, so maščevalne in želijo moškemu škodovati. Ena izmed ljudskim predstav je tudi ta, da naj bi ženske uživale med posilstvom. Naj bi imele nezavedno željo po tem, da bi bile posiljene, zato naj bi nekatere celo same iskale situacije, kjer je verjetnost posilstva večja. Za podkrepitev zadnje trditve pogosto slišimo tudi razprave o tem, ali je bila vagina med posilstvom vlažna ali ne.

1.5 Posledice spolne zlorabe

»Spolna zloraba ne pomeni le prisiljenega spolnega dejanja, temveč je za žrtev huda travmatska izkušnja. Žrtve spolnega nasilja pogosto doživijo spolni napad kot poseg v njihovo celotno osebnost, ki ogroža njihovo življenje« (Fank, Štirn, 2005). Kakšne bodo posledice spolne zlorabe težko predvidimo, nekateri bodo bolj nagnjeni k zasvojenosti, spet drugi k psihomatičnim ali kakšnim drugim znakom, s katerimi bodo opozarjali na bolečino spolne zlorabe (Labaš, 2008: 46–56). Vsak posameznik lahko odreagira drugače in se na drugačen način spoprijema s travmo. Pri nekaterih so posledice vidne takoj, pri drugih pa bodo šele po mnogih letih začele prihajati na dan in se prebujati v različnih situacijah, ki bodo spominjale na zlorabo. Težko rečemo, v čem natanko je splošna zloraba prizadela zlorabljenega, saj je z njo prežeto vse: samozavest, spolnost, intimna razmerja, starševstvo, kariera, duševno zdravje, telo... Veliko zlorabljenih je bilo po zlorabi preveč zaposlenih z lastnim preživetjem, da bi lahko sploh opazili, na kakšne načine jih je zloraba prizadela (Repič, 2008).

Kratkoročne posledice posilstva (Repič 2008: 38):

- neželena nosečnost;
- nevarnost splava;
- večje tveganje za spolno prenosljive bolezni;

- neplodnost;
- razna ginekološka vnetja in bolečine v spodnjem delu trebuha;
- infekcije sečnega mehurja;
- odrgnine in raztrganine na različnih delih telesa;
- modrice, rdečice;
- pogostejša kronična somatska obolenja;
- negativen odnos do svojega telesa;
- kronična utrujenost in izčrpanost;
- motnje spanja;
- ponavljajoče se želodčne slabosti;
- motnje hranjenja;
- zelo boleče menstruacije;
- strah, bojazljivost in zaskrbljenost;
- depresija in umik.

Dolgoročne posledice (Repič, 2008: 39–41):

- postravmatska stresna motnja (več o tem v naslednji točki);
- socialne fobije;
- strah in anksioznost;
- zloraba substanc in motnje hranjenja;
- pobeg od doma;
- depresija in samomor;
- napadi panike;
- pretirano nezaupanje, težave z medosebnimi odnosi, s partnerskimi odnosi;
- spolne disfunkcije in druge težave s spolnostjo;
- motnje osebnosti in disociativnost;
- verjetnost reviktimizacije;
- nizka samopodoba.

Pogoste posledice spolne zlorabe po Bass in Davis (1998: 66–68):

- **Težave s hranjenjem:** žrtve zlorab včasih zbolijo za bulimijo ali anoreksijo. To velikokrat pomeni klic na pomoč, sploh če spolna zloraba ostane za zidovi družine. S pomočjo anoreksije in bulimije poskušajo dekleta pridobiti nadzor nad svojim telesom, ki se spreminja in razvija v odraslo žensko telo. Nekatere gredo v drugo skrajnost, in sicer v prisilno hranjenje – ženske, ki so bile zlorabljene, imajo občutek, da se bodo z debelostjo obvarovale pred vabili k spolnosti.
- **Laganje:** kadar otroci ne želijo, da bi drugi vedeli, kaj se z njimi dogaja, postanejo spretni lažnivci.
- **Kraja:** kraja omogoči ženski, ki je preživela zlorabo, da za trenutek pozabi na vse – tudi na zlorabo. Omogoči ji, da ob tem podoživi občutke, ki jih je imela ob zlorabi: adrenalin, grozo, krivdo. To vedenje včasih pomeni način upiranja avtoriteti, poskus dobiti nazaj, kar so jim vzeli.
- **Ergonomija:** žrtve po zlorabi pogosto občutijo, da morajo dosegati dobre rezultate, s pomočjo katerih bi se oddolžile v prepričanju, da so v notranjosti slabe in tako dokazale, da so nekaj vredne. Prekomerno delo je v takih primerih način, kako se izogniti stikom z ljudmi in življenju. Prav tako lahko delo nadzirajo.
- **Varnost za vsako ceno:** Nekatere žrtve po zlorabi redko tvegajo v življenju in žrtvujejo enkratne priložnosti za varnost. Odrečejo se svojim sanjam in ambicijam, ker se jim zdi preveč tvegano in raje stojijo na trdnih tleh, kjer se počutijo varne. Po navadi se poročijo z uspešnim moškim, ki jim nudi zaščito.
- **Izogibanje intimnosti:** Žrtve se pogosto izogibajo odnosom z ljudmi, saj jih tako nihče ne more prizadeti, jih izkoriščati. Intimnost lahko zelo omejujejo ali pa so navzven zelo odprte osebe, pripravljene spoznavati ljudi, v sebi pa skrivajo svoja resnična čustva.

- **Vera v boga:** varnost lahko žrtev najde tudi v veri. Nekatere so sprejele vero, ki ima jasno določena pravila in meje. Tistim ženskam, ki verjamejo, da je zloraba njihov greh oz. da so same krive za zlorabo, jim lahko vera v boga, ki odpusti vse grehe, pomaga. Mnoge so prepričane, da če živiš v skupnosti, kjer so točno določena pravila, kaj smeš in česa ne, da se ti ne more nič slabega zgoditi, če se po njih ravnaš.
- **Čezmerna potreba po spolnosti oziroma izogibanje le-tej:** za nekatere žrtve je bila zloraba edini način, da so v otroštvu navezovale stike, te lahko še v obdobju odraslosti s pomočjo spolnosti iščejo bližino. S spolnostjo zadovoljujejo nespolne potrebe, uporabljajo spolnost kot beg ali jo doživljajo kot zasvojenost. Mnoge pa gredo v skrajnosti, samo da se spolnosti izognejo. Sebe prepričajo, da med spolnostjo ničesar ne občutijo in temu ne posvečajo nobene pozornosti.

1.6 Posttravmatska stresna motnja (PTSM)

Ena izmed pogostejših dolgoročnih posledic posilstva je posttravmatska stresna motnja.

Travme so močno ogrožajoči dogodki, ki začasno ne le ogrozijo, temveč izničijo osebnost posameznika, posledice trajajo dolgo časa. (Lamovec, 1998) PTSM je zelo pogosta posledica spolne zlorabe, celo pogostejša kot pri drugih kriminalnih dejanjih, nesrečah in naravnih katastrofah. Če PTSM traja manj kot 3 mesece, se označi za akutno, če traja dlje, pa je kronična. McNally (2003) opozarja, da se lahko simptomi pokažejo šele mesece ali leta kasneje. Prav tako se lahko v nekaterih primerih zgodi, da se simptomi za neko obdobje zmanjšajo in prenehajo in se ponovno pojavijo kasneje v življenju.

Po Colodzinu (1993) posledice travme označujemo kot posttravmatske stresne motnje in vključujejo:

- stanje nenehne pripravljenosti, žrtev opazuje, kaj se dogaja zunaj in znotraj nje;
- zmanjšanje ali izguba možnosti za pozitivna čustva, kot so radost, igrivost, zmanjša pa se tudi zmožnost doživljanja stika z ljudmi;
- težave pri koncentraciji in spominjanju;

- izgubo vsake čustvene odzivnosti ali občasne napade besa;
- slabo razpoloženje, utrujenost, obupanost, apatijo, pomanjkanje energije;
- tesnobo v obliki telesnih težav ali zaskrbljenosti, strahov, nizkega samospoštovanja itn.;
- vsiljevanje bolečih spominov, ki so povezani s travmo;
- podoživljanje delov travmatskega doživetja;
- nespečnost;
- samomorilske misli.

Človek, ki je pred kratkim preživel travmatsko izkušnjo, potrebuje varno okolje, kjer bo preživel čas, da premisli, podoživi in izrazi svoje misli in čustva osebi, ki ji zaupa (Lamovec, 1998: 270–271). Raziskave kažejo, da je PTSM ena najbolj pogostih psihičnih motenj (van der Kolk, 1995). Ne razvije se v vseh primerih po zlorabi, temveč je razvoj le-te odvisen od več dejavnikov. Shalev (2007) trdi, da pri PTSM travmatičen dogodek samo sproži reakcijo, h kateri pa prejšnji in poznejši dejavniki prispevajo vsaj toliko kot sam dogodek. Ti dejavniki so: genetični dejavniki tveganja, osebnostne poteze, socialno okolje, pripravljenost na travmo, stresne izkušnje iz otroštva itd. »Posttravmatska stresna motnja se redko kaže v enaki obliki in se najpogosteje razvije v urah ali nekaj dnevih po travmatičnem dogodku. Ni redko, da se pri nekaterih žrtvah razvije šele po daljšem časovnem obdobju« (avtogeni-trening.si, 2012).

1.7 Okrevanje

1.7.1 Kdaj je čas za okrevanje?

»Posledice spolne zlorabe so dolgotrajne in okrevanje zahteva čas. Žrtve običajno potrebujejo veliko časa, da ponovno vzpostavijo občutek ravnovesja v svojem življenju, občutek varnosti in osnovnega dobrega počutja s samim seboj in drugimi ljudmi. Čas, ki ga žrtve potrebujejo za okrevanje, je različen, odvisen od travmatske izkušnje spolnega napada in od žrtve, njenih preteklih izkušenj...« (Fank, Štirn, 2005). Odločitev za okrevanje je posledica niza življenjskih okoliščin, ki je pri vsaki ženski drugačen: mlado dekle, ki je prijavilo očeta zaradi spolnega nadlegovanja, lahko na terapijo pošlje sodišče; petindvajsetletna ženska se lahko poroči in nenadoma ugotovi, da z možem ne more več vzdrževati enako intimnega odnosa,

kot sta ga imela pred poroko; tridesetletnica lahko nenadoma začuti, da bo znorela, ko je njena hči stara toliko, kot je bila sama, ko so jo začeli zlorabljati; starejša ženska se morda odloči za okrevanje na pogrebu svojega storilca. Druge ženske se odločijo za okrevanje, ker čutijo, da "pokajo po šivih" ali da so dosegle "najnižjo točko". Okrevanje pa ni vedno stvar izbire (Bass, Davis, 1988: 78-79). »Žrtev se takoj po spolnem napadu spoprijema s fizičnimi in čustvenimi posledicami. Sledi t. i. obdobje zunanje prilagoditve, ko se zdi, da se žrtev počuti "v redu." In je uspela vzpostaviti prejšnji ritem v svojem življenju. Velikokrat so lahko negativna čustva, ki jih doživlja žrtev, potlačena, a vseeno vplivajo na njeno življenje« (Fank, Štirn, 2005). Vsak posameznik ima svojo pot okrevanja, ki ni samo en pogovor, s katerim bi lahko razrešili vse posledice, ampak gre za proces. Razumljivo je, da če je nekdo leta in leta živel z ranami spolne zlorabe, potrebuje čas, da se te rane ne samo zacelijo, ampak tudi izčistijo gnusa, sramu, krivde, strahu... Klinične izkušnje kažejo, da lahko ljudje predelajo še tako boleče spomine. To seveda ne pomeni, da groze pozabijo ali da jih krivice ne bolijo več, ampak da jih to ne ovira več v njihovi funkcionalnosti in lahko zaživijo človeka vredno življenje (znajo se sami umiriti, veliko prej pridejo iz stisk, začutijo varnost in spoštovanje, ki ga prej niso doživljali, znajo postavljati meje, zaupajo in prisluhnejo svoji intuiciji in telesu...). Zmotno je prepričanje, da zlorabljenim ni več pomoči in bodo celo življenje samo še trpeli – nasprotno – tisti, ki se bodo soočili s travmo in jo razrešili, bodo lahko še veliko bolj sočutni, razumevajoči in dobri starši kot tisti, ki samo ponavljajo vzorce iz svoje družine, ob tem pa nimajo čustvenega stika in sočutja do otroka (Bass, Davis, 1988:80-83). Pri okrevanju sta lahko v veliko pomoč svetovanje ali psihoterapija (v zdravstvenih ustanovah, svetovalnih centrih, nevladnih organizacijah...) ter razumevanje in podpora njenim bližnjim (Fank, Štirn, 2005).

1.7.2 Pregled stopenj okrevanja

"Ne obupajte."

Živimo v "instant" času, kjer nam mikrovalovne pečice v nekaj minutah odmrznejo tudi najbolj globoko zamrznjeno hrano. Ko imamo v desetih minutah skuhano gobovo juho iz vrečke. Zato tudi ljudje postajamo vse bolj nepotrpežljivi in želimo rezultate, ki bodo vidni takoj. Vendar je za globoke spremembe potreben čas. (Bass, Davis 1998: 75) Proces okrevanja je nekaj nenehnega. Začne se z izkušnjo preživetja in konča z dobrim počutjem. Proces okrevanja ni nekaj naključnega, v njem lahko razpoznamo različne stopnje, čez katere

morajo napredovati vse ženske, ki so doživele zlorabo. (Bass, Davis 1998: 75) Stopnje okrevanja sta avtorici Bass in Davis predstavili v določenem zaporedju, a dodata, da jih vsaka ženska doživlja po svoje in ne nujno v tem vrstnem redu, saj kot pravita sami, okrevanje ni premočrtni proces. Prej gre za spiralo – iste stopnje se večkrat ponovijo, vendar jih žrtev vsakič doživi na drugačni ravni, z druge perspektive, ker potuje po spirali navzgor (1998:75, Davis, 1998):

Ženske, ki so bile žrtve nasilja, molčijo, ker (Bass, Davis, 1998):

- verjamejo, da jim nihče ne bo verjel, da se nasilje dogaja samo njim,
- verjamejo grožnjam storilca, da jih bo ubil, jim škodil,
- verjamejo, da so same sprožile nasilje,
- verjamejo, da so slabe, da si ne zaslužijo in jim nihče ne bo pomagal.

STOPNJE OKREVANJA (Bass, Davis 1998: 76–77):

- *Odločitev za okrevanje* – zavestna odločitev, da želiš okrevati. Okrevanje je mogoče le, ko se žrtev sama odloči, da hoče okrevati in se spremeniti.
- *Obdobje krize* – ukvarjanje s spomini in potlačenimi občutki. Ta faza je za večino žrtev najtežja. Pomembno je, da žrtev ve, da je to le ena od stopenj, ki pa ne bo trajala večno.
- *Spominjanje* – proces, v katerem se vrnejo občutki in spomini. Pogosto se zgodi, da tudi tiste žrtve, ki se dogodkov spomnijo, pozabijo, kaj so takrat občutile.
- *Verjemite, da se je res zgodilo* – stopnja, ko začneš verjeti. Verjeti, da se je zloraba res zgodila in da je žrtev res prizadela.
- *Pretrgajte molk* – to, da poveš resnico o svojem življenju, je pomemben del okrevanja. Veliko žrtev namreč svoje zgodbe, predvsem tistih iz otroštva, nikomur niso povedale.

- *Razumite, da ni bila vaša krivda* – sploh otroci so največkrat prepričani, da so sami krivi, da se je zloraba zgodila. Treba je vedeti, da ni drugega krivca, kot le in izključno storilec.
- *Vzpostavljanje stika z otrokom v vas* – cilj je, da žrtev občuti usmiljenje do sebe in še večjo jezo na storilca.
- *Samozaupanje* – slediti notranjemu glasu; pomembno se je naučiti poslušati svoje občutke, intuicijo. So pomemben dejavnik za vsakdanje življenje in ponovno vključevanje vanj.
- *Žalovanje in obžalovanje* – žrtev začne ceniti svojo bolečino, se jo nauči izraziti in s tem postaviti v sedanjost.
- *Jeza* – steber okrevanja. Treba jo je usmeriti naravnost na storilca in ljudi, ki vas niso podpirali in zavarovali.
- *Razkritje in soočenje* – soočenje žrtve s storilcem je za nekatere lahko osvobajajoče, ni pa primerno za vsakogar.
- *Odpuščanje* – bistvo je, da odpustiš sebi. Priporočljivo je tudi odpuščanje storilcu, vendar to ni bistvenega pomena.
- *Duhovnost* – občutek za moč, ki je večja od žrtve same. Najdemo jo lahko v veri, naravi, podporni skupini...
- *Razrešitev in napredovanje* – ko gre žrtev skozi vse stopnje doseže t. i. točko integracije. Ne preganja je več misel na storilca, njen pogled na celotno zgodbo se utrdi in umiri.

Točke popolnega okrevanja ni. Nikoli ne moreš izbrisati preteklosti. Zloraba se je zgodila in pustila sledove na več ravneh.

1.8 Institucije

»Kot žrtev kaznivega dejanja imate možnost dobiti psihosocialno pomoč in podporo ter pomoč in podporo v postopkih pred državnimi organi. Pomoč in podporo vam lahko zagotovijo različne vladne institucije in nevladne organizacije za pomoč žrtvam nasilja in kriminalitete« (Fank, Štirn, 2005). V naslednjem poglavju bom predstavila nekaj najpomembnejših institucij.

.

1.8.1 Centri za socialno delo

Centri za socialno delo so CSD ustanove, ki svoje socialno delo izkazujejo kot avtonomno stroko z jasnimi praktičnimi kot tudi teoretičnimi temelji. (CSD Ljubljana Šiška, 2014) »Upravni postopek začne socialni delavec, ko izve za primer hudo ogroženega otroka, ki ga je treba takoj zaščititi ali po daljšem obdobju dela z družino, ko ugotovi, da z nobeno od oblik socialnega dela ne more pomagati otroku in družini in bi bilo treba izpeljati katerega od ukrepov države za varstvo koristi otrok po Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih in izdati upravno odločbo« (Združenje proti spolnemu zlorabljanju, 2014). Informacije o potencialnem nasilju zbira center od vseh organov ali oseb, ki bi o tem lahko kaj vedele. Če pri zbiranju informacij ugotovi, da bi šlo lahko za spolno nasilje, o tem obvesti policijo, s katero nato uskladi dejavnosti. CSD po prijavi zbere vse dostopne informacije in sestavi poročilo o ogroženosti žrtve. Če potrebuje pomoč drugih institucij, sestavi multidisciplinarni tim (Združenje proti spolnemu zlorabljanju, 2014). Pomembne odločbe iz Zakona o socialnem varstvu (Ur. L. RS, 34/2004), ki so pomembne, ko gre za spolno zlorabo, so opredeljene v 1., 10., 11., 15., 49., 86., 90., 91., 93. členih.

1.8.2 Nevladne organizacije

Nevladne organizacije (s kratico NVO) so organizacije, ki jih lahko na lastno pobudo ustanovi

vsak izmed nas. NVO v vseh pogledih delujejo neodvisno od države in imajo nekaj temeljnih značilnosti. So neprofitne, večinoma prostovoljne in prav vse morajo imeti neko obliko pravne osebe. V Sloveniji so to prvenstveno društva, ustanove in (zasebni) zavodi. NVO tvorijo nevladni sektor, ki ga nekateri imenujejo tudi tretji sektor ali civilna družba. Opravljajo (vsaj) dve pomembni funkciji – zagovorniško in storitveno. Ob tem, da predstavljajo eno od oblik sodelovanja državljanov pri upravljanju države in družbe, so namreč tudi pomemben izvajalec javno koristnih storitev na področjih sociale, zdravja, družine, mladih, kulture, športa, okolja ... Delujejo na podlagi formalnih predpisov, so neprofitne, financirane s prostovoljnimi prispevki in z različnimi projekti. V pomoč otrokom, žrtvam spolnih zlorab, v Sloveniji delujejo: Društvo za nenasilno komunikacijo, Združenje proti spolnemu zlorabljanju, Beli obroč, Center za pomoč žrtvam z izkušnjo kaznivega dejanja, idr. V veliko pomoč pa so tudi varne hiše, kamor se lahko zatečejo matere s svojimi otroki in TOM telefon (Priročnik Skupaj za skupnost – Priročnik o sodelovanju med občinami in nevladnimi organizacijami, 2010).

1.8.2.1 Beli obroč

(v empiričnem delu sem naredila intervju z Moniko Golob)

Beli obroč nudi žrtvam kaznivih dejanj nasilja v družini pravno, psihosocialno in finančno pomoč. Osnovno poslanstvo društva je celovita skrb za žrtve nasilja in obveščanje javnosti o celotnem spektru pomoči. Ponujajo preventivno delovanje, aktivno sledijo zakonodajnim predlogom za izboljšanje položaja žrtev, za njihovo zaščito in predstavitev njihovih pravic. Sodelujejo s številnimi institucijami, tako vladnimi kot drugimi nevladnimi. Običajno so to centri za socialno delo, druga nevladna združenja, možno je tudi sodelovanje s tožilstvom, saj tožilec preganja storilce kaznivih dejanj in na ta način ščiti žrtve. Sodelujejo tudi s pedopsihiatri, o sumu kaznivih dejanj pa obveščajo tudi policijo (Beli obroč, 2014).

1.8.2.2 Združenje proti spolnemu zlorabljanju

(V empiričnem delu naredila intervju s Katjo Bašič, ustanoviteljico društva)

»Združenje proti spolnemu zlorabljanju je neprofitna, prostovoljna, humanitarna nevladna organizacija, s pridobljenim statusom javnega interesa in je registrirano za delovanje na območju celotne Slovenije.« (Združenje proti spolnemu zlorabljanju, 2014). Termin žrtev v Združenju opredeljujejo zelo široko. Za žrtev pa se po Deklaraciji Združenih narodov o

osnovnih pravicah žrtev kaznivih dejanj in zlorabe moči opredeljuje oseba, ki »je doživela oškodovanje, vključno s fizično ali psihično poškodbo, s čustvenim stresom, z ekonomsko škodo ali s pomembnim oškodovanjem svojih osebnih pravic, z nekim dejanjem ali opustitvijo, ki je v pozitivni zakonodaji države predvidena kot kaznivo dejanje. Uporabniki so lahko otroci, ki so žrtve vseh oblik trpinčenja, spolnega napada, nasilja v družini in vrstniškega nasilja, člani družine in vsi drugi odrasli, ki želijo zaščititi otroka, za katerega domnevajo, da je ogrožen ali žrtev katere od oblik nasilja, odrasle ženske in moški, ki trpijo ali domnevajo, da trpijo posledice katere koli oblike nasilja ali spolnega napada iz otroštva, osebe s posebnimi potrebami in invalidi z enakimi problemi, vrtci, šole in druge ustanove, z eno besedo vsakdo, ki želi zaščititi ogroženega otroka ali se oziroma se je na osnovi doživete izkušnje v otroštvu doživljal ali se še doživlja kot žrtev« (Združenje proti spolnemu zlorabljanju, 2014). Uporabnikom in uporabnicam nudijo konkretne oblike pomoči/telefon za pomoč, osebno svetovanje, zagovorništvo, skupine za samopomoč, izobraževanje, pomoč preko spletne strani oz. spletni forum (Združenje proti spolnemu zlorabljanju, 2014).

1.8.2.3 Ženska svetovalnica

(V empiričnem delu naredila intervju s Tanjo Šket)

»Ženska svetovalnica je namenjena ženskam, ki so se znašle v psiho-socialni stiski. Uporabnicam nudijo brezplačno svetovanje, pravne nasvete, zagovorništvo, informacije o pristojnosti javnih služb, pomoč pri organizaciji skupin za samopomoč in podporo pri izvedbi projektov, katerih nosilke so uporabnice. Na žensko svetovalnico se obračajo ženske, ki so žrtve nasilja v družini, ki trpijo za motnjami hranjenja, potrebujejo svetovalni razgovor, iščejo informacije o različnih postopkih in ustanovah, potrebujejo podporo pri razveznem postopku, potrebujejo pomoč pri reševanju določene stiske in drugo. Področje dela Ženske svetovalnice pokriva tudi nekatere izkušnje iz življenja žensk, ki še vedno veljajo za "tabu teme" – na primer spolne zlorabe deklic, spolno nasilje, fizično nasilje, razmerja moči v družini itd.. Psihosocialna pomoč, ki jo ponuja Ženska svetovalnica, omogoča ženskam, da z njimi kontaktirajo telefonsko ali osebno« (Krenk, 2011: 101).

Pomoč v ženski svetovalnici obsega:

- enkratni pogovor;

- informacije o službah in organizacijah, kjer lahko uporabnica poišče ustreznejšo pomoč;
- svetovanje za daljše ali krajše obdobje;
- pomoč pri stiski z uradnimi ustanovami;
- pravni nasveti v sodelovanju s Pravno-informacijskim centrom in z odvetniki.

Osnovna načela njihovega dela so anonimnost, prilagajanje dela potrebam uporabnic, spoštovanje vsake posameznice, njene perspektive in izkušnje v vsakdanjem življenju. Njihove usluge so brezplačne.

1.8.3 Policija

Policija je organ na državni ravni, ki skrbi za red in varnost posameznika in družbe ter za uveljavljanje zakonov, odkrivanje in preiskovanje osumljencev kaznivih dejanj. Pooblaščen je, da zbere čim več dokazov (Bouwkamp, 1996).

Je dolžna izvesti vse potrebne ukrepe, da se morebitna kazniva dejanja odkrijejo, preiščejo, odkrije storilec in zavarujejo dokazi za kazenski postopek (Fank, Štirn, 2005).

Slovenska policija dobi na leto približno 300 prijav oz. informacij o sumih, da so otroci žrtve spolnih zlorab. V približno 80 odstotkih vseh prijavljenih primerov uspe policiji dokazati obstoj kaznivega dejanja, piše na spletni strani policije (Delo, 2008). Lobnikar in Mušičeva (2004) pravita, da policisti pri svojem delu ugotavljajo, da je slovenska družba kot celota do nasilja v družini precej tolerantna in zato ni naklonjena niti žrtvam nasilja znotraj družine; izjema so bolj ali manj otroci in žrtve najhujših dejanj z najhujšimi posledicami.

Raziskave kažejo, da "je znaten delež spolnega nasilja neprijavljen, kar povzroča nezanovanje teh dejanj in storilcev. Vzroki za neprijavljanje spolnih deliktov so različni. Povezani so z bojznijo žrtev pred vpletenostjo v sodne postopke, občutki krivde, občutki sramu, ponižanja in doživetimi ali pričakovanimi negativni odzivi okolja. Omenjeni zadržki so pri žrtvah prisotni predvsem v primerih, ko sta žrtev in storilec v medsebojnem odnosu (družina, sorodniki, znanci, partnerji) in bosta živela ali delala v istem okolju tudi po nasilnem dejanju. Pri žrtvi je lahko, predvsem v primeru, ko živi v skupnem okolju s storilcem, prisoten tudi

strah pred njegovim maščevanjem. Pogost je tudi strah pred podoživljanjem dejanja v policijskem ali sodnem postopku, ki za žrtev praviloma pomeni hude psihične pritiske in posledice. Najpomembnejši argument za prijavo omenjenih dejanj je argument, da gre za huda dejanja z obsežnimi fizičnimi in/ali psihičnimi posledicami, ki zagotovo zahtevajo ustrezno sankcijo, in ker obstaja nevarnost, da storilec dejanje ponovi” (Fank, Štirn, 2005).

1.8.4 Državni tožilec in sodišče

Vsa dokumentacija, pridobljena v preiskavi, se pošlje državnemu tožilcu. Če ta meni, da vse to zadostuje, sodišču pošlje obtožnico z natančnim opisom obdolženčevih dejanj in s tožilčevim sklepom, katero kaznivo dejanje naj bi po njegovem mnenju obdolženec storil. Izvod obdolžnice prejme tudi obdolženi. Ko obtožnica postane pravnomočna, se začnejo priprave na glavno obravnavo. Sodišče pošlje vabila obtožencu, tožilcu, odvetniku obtoženega, pričam, izvedencem, porotnikom. Na glavni obravnavi se še enkrat izvede celoten postopek dokazovanja. Sodnik najprej ugotovi, če so vsi prisotni, nato da besedo tožilcu, zatem sodnik vpraša obtoženca, če je vse razumel, nato dobi besedo obtoženi, sledi dokazni postopek, za njim imajo zaključni govor najprej državni tožilec, za njim zagovornik, na koncu še obtoženi. Temu sledi odmor, v katerem se senat (sestavlja ga sodnik, če pa gre za kazniva dejanja, za katera je predpisana kazen nad 3 leta, pa še dva porotnika, ki sta laika) umakne na glasovanje. Ko senat izoblikuje končno mnenje in če je storilec spoznan za krivega ter je ugotovljeno, da ni bil morebiti neprišteven, sodišče izreče obsodilno sodbo. V njej izreče, za katero kaznivo dejanje je storilec kazensko odgovoren in na kakšno kazen je obsojen (Repič, 2008: 298). Ena izmed nalog sodišča, ki jo je v zvezi s spolno zlorabo smiselno omeniti, je tudi ta, da odloča o varstvu in vzgoji skupnih otrok na predlog staršev, vendar samo, če sta slednja poprej skušala doseči sporazum ob pomoči Centra za socialno delo in če predlagatelj priloži potrdilo Centra o tej okoliščini. Sodišče odloča tudi o odvzemu ali o omejitvi pravice do stikov z otrokom, kadar to zahteva otrokova korist. Po odločbi, ki jo izda sodišče po uradni dolžnosti, se otrok odda tretji osebi (v rejništvo) ali v zavod samo izjemoma, če ni druge možnosti (Bašič, 2010).

V vseh postopkih lahko žrtev spremlja oseba, ki ji žrtev zaupa. Če je javnost iz glavne obravnave izključena, o tem odloča sodnik. Zelo koristna je tudi pomoč preko nevladnih

organizacij, kjer tovrstno pomoč nudijo preko programa zagovorništva (Nasilje v družini, 2002).

2 PROBLEM

»It's a dress, not a yes.« (SlutWalk)

Med interakcijo s posiljeno osebo sem opazila, da je bila ob dogodku premalo seznanjena o tem, kje lahko poišče pomoč. Po nasvetu prijatelja je odšla na policijo, kjer so jo nič kaj empatično zaslišali, odpeljali do bolnišnice, kjer so jo prav tako nič kaj empatično pregledali in se je dotikali – čeprav, kot je dejala sama, dotikov ni prenesla, še manj od moškega. Nihče je ni nikamor usmeril, niso ji predlagali psihosocialne pomoči. Menim, da so tovrstne interakcije po takem travmatičnem dogodku neprimerne in da bi žrtev morala biti obravnavana drugače, saj je tudi od tega, kako žrtev reagira in kaj naredi po posilstvu, odvisno, kakšne posledice bo nosila.

Kljub temu da je zadnje čase javnosti več znanega o spolnem nasilju kot pred leti, sem bila izredno presenečena nad tem, kako zelo malo so ljudje seznanjeni s to tematiko – v mislih nimam tematike same, temveč posledic in tega, kaj narediti po posilstvu. Ko sem nekatere osebe povprašala o tem, kam bi se obrnili po pomoč, če bi bili žrtev posilstva, so rekli, da na policijo. Za društva ali kakršne koli druge alternative večina ni niti vedela.

Tudi sama pred raziskovanjem nisem bila dovolj seznanjena s tem, kakšna je lahko vloga ostalih strokovnjakov pri posilstvu in na podlagi tega, kakšen bi bil morebitni najboljši način spopadanja s travmo po dogodku.

To je tudi glavna tema moje diplomske naloge, da s pomočjo uporabnice – žrtve posilstva – in strokovnjakov raziščem, kaj nudijo različna društva, ali njihova pomoč obsega vse potrebno za žrtev, kaj menijo in svetujejo žrtvam, kakšno je sodelovanje med institucijami, ali je žrtev dovolj upoštevana itn.

Postavila sem naslednja raziskovalna vprašanja:

Obstaja lahka/lažja pot po zlorabi, ki jo lahko žrtev ubere?

Kakšno je delo strokovnjakov z žrtvijo? Kakšen je njihov prvi pristop k žrtvi?

Kakšno je mnenje strokovnjakov o ostalih institucijah, v katere se žrtev vključuje?

Z intervjuji petih strokovnjakov sem želela preveriti njihove poglede na to, kaj bi bilo za žrtev najbolj učinkovita, 'zdrava' in najmanj travmatična pot po zlorabi, saj so rane, ki ostanejo po

posilstvu zelo globoke in boleče. Prva intervjuvanka je bila *Monika Golob*, predstavnica za odnose z javnostmi, za organizacijo dogodkov in enakost spolov pri Policiji, ki je že dve leti zaposlena na Belem obroču. Druga je *Katja Bašič*, ustanoviteljica Združenja proti spolnemu zlorabljanju. Tretji intervjuvanec je bil *Peter Pinter*, univerzitetni diplomirani specialist zakonske in družinske psihoterapije in mediator pri družinskih zadevah. Četrta intervjuvanka je bila *Gordana Možina*, magistrica znanosti s področja socialnega menedžmenta, bivša generalna direktorica direktorata za družino in dolgoletna prostovoljka na področju spolnega nasilja. Zadnja intervjuvanka je bila *Tanja Šket*, terapevtka v društvu Ženska svetovalnica.

Po zbranih intervjujih in analizi le-teh želim predstaviti nek za žrtev najboljši možni način, kako bi se lahko s tem, kar se ji je zgodilo, najbolj kvalitetno in čim manj stresno spopadla. Zavedam se, da bi bilo to mogoče za določeno žrtev primerno, spet za drugo žrtev ne, saj vsaka oseba različne dogodke doživlja drugače in potrebuje različne vrste pomoči. Tudi posledice so različne, vendar kljub temu upam in se nadejam, da bo ta raziskava v pomoč tistim, ki bodo iskali celovite informacije o tem, kaj storiti po posilstvu. V pomoč pa je lahko tudi ostalim službam, vključenim v obravnavo, da bi znali žrtvam svetovati, kam naj se obrnejo.

.

3 METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Moja raziskava je predvsem kvalitativna, saj so pridobljeni podatki sestavljeni iz besednih opisov, ki se nanašajo na raziskovani pojav. Glede na stopnjo spoznavanja je poizvedovalna, saj je bil moj namen raziskati pojav in poizvedeti, kakšne izkušnje imajo vprašani strokovnjaki in kakšen je njihov pogled na razmere ter kako to vidi žrtev. Je tudi uporabniško vodena, saj sva z žrtvijo skupaj sestavili okvirne teme in vprašanja za intervjuje, prav tako sva na koncu novo pridobljeno znanje ocenjevali. Vzorec sem izbrala na podlagi namenskega vzorčenja, podatke pa obdelala po kvalitativni analizi. Na tak način sem želela z vidika subjektov na podlagi njihovih izkušenj pridobiti kar se da celosten vpogled v raziskovalno temo.

3.2. Merski instrumenti in viri podatkov

Podatke sem pridobila z intervjuji, ki je najpogostejše uporabljena metoda kvalitativnega raziskovanja. Intervju je "Zbiranje podatkov z ustnimi vprašanji in odgovori." (SSKJ). Bili so delno standardizirani odprti intervjuji, saj sem vnaprej določila glavna vprašanja in teme, vrstni red in vsebino vprašanj pa sem prilagajala intervjuvancem. Vprašanja za strokovnjake so bila po sklopih prilagojena temam, ki so naju z uporabnico zanimale. Vsi intervjuji so bili posneti na diktafon. Doma sem jih v celoti pretipkala. Izvedeni so bili na sedežu društev, na sedežu Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti oziroma pri žrtvi doma. Moje spraševanje je bilo enkratno, nisem ga ponavljala.

Viri podatkov so bili transkribirani zapisi šestih intervjujev, ki sem jih opravila bodisi na sedežu organizacij ali služb, kjer so strokovnjaki zaposleni, bodisi pri intervjuvancu doma (žrtev).

3.3 Subjekti

Engel in Schutt (2005, v Vogrinc, 2008) pravita, da je vzorec relevanten za raziskavo, če nam bo pomagal do odgovorov na zastavljena raziskovalna vprašanja. Mislim, da je cilj mojega raziskovalnega dela dosežen z vključitvijo tistih, ki nudijo pomoč (tj. strokovnjakov) in tistih, ki pomoč potrebujejo (tj. žrtve). Vzorec vsebuje pet strokovnjakov, ki so v svojem profesionalnem življenju delali z žrtvami spolne zlorabe in jim nudili kakršno koli oporo in pomoč pri okrevanju, in eno žrtev posilstva.

Osnovne podatke o sogovornikih je možno razbrati iz spodnje tabele:

Tabela 1: Osnovni podatki o intervjuvancih

Ime in priimek	Oznaka	Vloga	Kraj intervjuja
Tanja Šket	1	Terapevka v društvu Ženska svetovalnica	Sedež društva Ženska svetovalnica, Cesta v Mestni log 55
Katja Bašič	2	Ustanoviteljica Združenja proti spolni zlorabi	Sedež Združenja proti spolnemu zlorabljanju, Masarykova ulica 23, 1000 Ljubljana
Gordana Možina	3	Nekdanja direktorica direktorata za družino na MDDSZ in večletna prostovoljka na Združenju proti spolni zlorabi	MMDDSZ, Kotnikova 28 1000 Ljubljana
Monika Golob	4	Predstavnica za odnose z javnostmi, organizacijo dogodkov in enakost spolov v Policiji	Sedežu Belega obročja, Cigaletova 7, 1000 Ljubljana
Peter Pinter	5	Psihoterapevt v Inštitutu za psihoterapijo, supervizijo, izobraževanje in svetovanje (IPSIS) in specialist zakonske in družinske terapije	Lokacija inštituta, Parmova 53, 1000 Ljubljana
Žrtev	6	Stara 19 let. Posiljena lansko leto avgusta. Posilil jo je znanec, kateremu je zaupala.	Pri žrtvi doma

3.4. Zbiranje podatkov

Podatke sem zbrala s pomočjo intervjujev. Intervjuvanje strokovnjakov je potekalo na sedežu društev. Kar se da, sem se trudila, da je šlo za sproščen, odprt pogovor. Teme sem imela vnaprej pripravljene, a sem pustila prosto pot odgovorom, če se mi je zdelo kaj pomembno in relevantno za kasnejše obdelovanje, pa sem vmes tudi dodatno vprašala. Vprašanja so bila prilagojena tudi glede na osebo, ki sem jo intervjuvala (pri Gordani Možini, ki dela na ministrstvu, nisem mogla spraševati o društvu ipd.)

Okvirne teme za intervju s strokovnjaki:

- *Predstavitev in izkušnje*
- *Kako jih uporabnik najde?*
- *Kako poteka prvi stik strokovnjaka z uporabnikom?*
- *Kako poteka nadaljnje delo strokovnjaka z uporabnikom?*
- *Kakšne metode uporabljajo pri svojem delu?*
- *Kako sodelujejo z ostalimi institucijami in organizacijami?*
- *Kaj je po njihovem mnenju tisto, kar žrtev takoj po zlorabi potrebuje?*
- *Kaj svetujete žrtvi, da naredi po zlorabi?*

Okvirna vprašanja za žrtev:

- *Kako si doživela dogodek takoj po posilstvu? Kakšna čustva si doživljala?*
- *Si bila seznanjena s tem, kaj je najbolje storiti po takem dogodku? Kaj si ti storila?*
- *Si bila zadovoljna s pomočjo, ki si jo prejela od policije, terapevtov? Se ti je zdelo, da je kaj manjkalo/ne bi bilo potrebno?*
- *Predlogi za izboljšanje.*

3.5 Obdelava in analiza podatkov

Kodiranje je osrednji proces v oblikovanju utemeljene teorije in pomeni proces izločevanja smisla oz. bistva iz posamezne enote kodiranja in poimenovanje tega bistva s kratkim imenom, tj. kodo (Flick, 2006). Pri procesu kodiranja sem uporabila induktivni pristop za katerega je značilno, da raziskovalec da raziskovalec kode določa med samo analizo besedila. Raziskovalec iz empiričnih podatkov tvori abstraktne pojme (Vogrinc, 2008). Najprej sem iz odgovorov izluščila pomembnejše pomenske enote in prišla do seznama kod prvega reda, nato sem kode prvega reda smiselno povezala in jih združila v kode drugega reda, ki sem jih nazadnje združila v nadpomenke in oblikovala kategorije.

3.5.1 Primer kodiranja (del kodiranega intervjuja št. 1)

Tabela 1: Del kodiranega intervjuja št. 1

Intervju št. 1	Kode 1. reda	Kode 2. reda	Kategorije
Kako delate z žrtvijo? Imate kakšne posebne metode? Kaj je tisto, kar mislite, da žrtev potrebuje tisti trenutek? Delamo predvsem na tem, da žrtev razume, da ona ni kriva za to. Eden izmed naših prvih ciljev srečanj, dvig samopodobe, da sebi ne pripisuje te krivde. Absolutno je odgovoren storilec.	Žrtev prepričajo, da ni krivec, storilec je odgovoren. Poskušajo ji dvigniti samopodobo.	Žrtev operejo kakršnekoli krivde. Storilec je edini krivec.	Delo z žrtvijo in okrevanje

3.5.2 Primer kodiranja (del kodiranega intervjuja št. 3)

Tabela 1: Del kodiranega intervjuja št. 3

Intervju št. 1	Kode 1. reda	Kode 2. reda	Kategorije
S katerimi društvi ste sodelovali? Sodelovala sem z društvom proti spolnem zlorabljanju, to je bilo moje edino profesionalno delovanje, sicer pa delujem z društvi v smislu financiranja s strani ministrstva.	Sodelovala z društvom proti spolnim zlorabam, kar je bilo njeno edino profesionalno delovanje Sedaj dela na ministrstvu.	Veliko izkušenj s spolnimi zlorabami in zakonodajo	Kompetence

3.5.3 Primer kodiranja (del kodiranega intervjuja št. 6)

Tabela 1: Del kodiranega intervjuja št. 6

Intervju št. 1	Kode 1. reda	Kode 2. Reda	Kategorije
Kakšni so bili tvoji občutki takoj po posilstvu? <u>Gnusila sem se sama sebi, krivila sem se, da se nisem dovolj upirala oz, da sem "zamrznila", slabo mi je bilo, čim prej sem hotela pod tuš in sprati stran vso gnusobo. Želela sem pozabiti in potlačiti vse.</u>	Občutki po posilstvu so bili gnus, pripisovanje krivde, slabost; Hotela se je "očistiti", pozabiti, in potlačiti	Negativni občutki	Posledice zlorabe

4 REZULTATI IN RAZPRAVA

Zaradi raznolikih vprašanj, ki sem jih postavljala strokovnjakom, sem imela pri analizi intervjujev precej težav. Razlog, da nisem vsem namenila istih, tiči v tem, da gre za strokovnjake, ki imajo zelo različne izkušnje in prihajajo iz različnih inštitucij, skupno jim je to, da so v svoji profesionalni preteklosti že delali z žrtvami spolnega nasilja. Ravno s to raznolikostjo vprašanj pa sem pridobila velik spekter novih znanj, ki bi jih z nekim standardno pripravljenim intervjujem težko.

Rezultate bom razdelila na dva dela. Prvi, obširnejši del, bo predstavitev rezultatov, ki sem jih dobila ob analizi intervjujev strokovnjakov, drugi del pa bodo rezultati intervjuja z žrtvijo, ki je nastal po tem, ko sem že interpretirala rezultate strokovnjakov. Za lažje razumevanje in preglednost bom rezultate predstavila po temah/kategorijah, ki sem jih določila pri kodiranju.

4.1 Interpretacija in analiza intervjujev strokovnjakov

4.1.1 Informacije

Katja Bašič iz Združenja proti spolnemu zlorabljanju pravi, da njihovo združenje žrtve po navadi: *"dosežejo preko brezplačne telefonske številke 080-2880, ta številka je občasno objavljena v medijih, v Delu, v Dnevniku, drugače pa preko zloženk, ki jih najdete v različnih institucijah, na centrih za SD, v šolah. Spletna stran je tista, ki je danes najbolj uporabna in kjer uporabniki iščejo informacije"*(2). Monika Golob z Belega obročja pravi, da so žrtve po navadi napotene k njim z zapisnikom (*"To je lahko zapisnik policije, centra za socialno delo, sodišča..."*(4)), saj, kot bom še kasneje bolj podrobno analizirala, *"mora imeti žrtev kaznivega dejanja nek uradni dokument, da je žrtev,"*(4) da jo društvo sploh lahko sprejme pod svoje okrilje. Tanja Šket z Ženske svetovalnice pove, da so tudi k njim žrtve po navadi napotene s strani policije (*»velikokrat nas predlaga policija, če se žrtev najprej obrne na njo, ali pa nas žrtve (ali tisti, ki so se jim zaupale) najdejo na internetu...«*)(1).

4.1.2 Vzpostavitev stika

Delo z žrtvijo spolnega nasilja - sama sem se v svoji raziskavi bolj osredotočila na tiste žrtve

posilstva- vsekakor ni lahko, zahteva ogromno pazljivosti, saj je žrtev občutljiva in rabi posebno obravnavo. Najbolj pomemben je prvi stik z žrtvijo, ki ga strokovnjak vzpostavi (*"Prvi osebni stik je zelo pomemben"*(2)), nekatera društva ponujajo SOS telefon, kamor žrtve lahko pokličejo, še preden se odločijo za pogovor v živo. V tem primeru je ta stik prav tako pomemben, kot tisti v živo, saj je lahko povod, da se bo žrtev le opogumila in prišla osebno k strokovnjaku. (*"če daješ že s to svojo komunikacijo in poslušanjem en občutek zaupanja, potem seveda sledi to, da se povabilu – predlogu – da se osebno sestanemo, odzove"*(2)). Že preko telefona lahko strokovnjaki žrtvi dajo prvo »čustveno oporo«(2), ki jo potem preko osebnih srečanj še okrepijo.

Če žrtev noče pomoči, pa nekdo od bližnjih vidi, da bi jo potrebovala, jo je v to težko prisiliti. Kar v tem primeru ta oseba lahko naredi, je predlog v smislu *"mene pa skrbi zate"*(1). Strokovnjaki namreč lahko delajo le z žrtvami, ki si okrevanja želijo (*"Mi delamo z ljudmi, ki si želijo okrevanja."* (1)).

Katja Bašič, predsednica Združenja, verjame, da je »že samo ime združenja dobra iztočnica za to, da uporabnice/uporabniki lažje pokličejo«(2), saj se domneva, da se že s samim klicem ve, da je tema, o kateri bi uporabnik rad govoril, povezana s spolnim nasiljem različnih oblik in jim je tako lažje vzpostaviti prvi stik.

4.1.3 Delo z žrtvijo in okrevanje

"Navadno je to, da ženske takoj niti ne povedo, da se jim je to zgodilo"(1) pove Tanja Šket z Ženske svetovalnice, zato gre lahko najprej za »čisto neformalni pogovor o vsakdanjem življenju« (3) Znano je, da se nekatere ženske, ko prvič povedo svojo zgodbo o spolni zlorabi, ob tem lahko smeji. Ravno zato je pomembno dejstvo, da strokovnjak, ki dela z žrtvami spolnih zlorab pristopi k pogovoru profesionalno, resno in odgovorno (*"K takšni zadevi pristopimo resno in odgovorno"*(5)). *"Žrtev je potrebno pustiti, da pove svoja občutja, svoja doživljanja in to do tam kjer zmore"* (4). *"Pri prvem pogovoru poskušamo žrtev posilstva tudi nekako "naučiti" pravilnega izražanja"* (1) Psihoterapevt Peter Pinter je mnenja, da ni treba neposredno govoriti o zlorabi, če oseba o tem ni pripravljena govoriti. (*"Če jim je zelo težko govoriti o zlorabi, ne delam direktno z njo"*(5)), gospa Možina pa meni, da mora "(...) terapevt prepoznati v žrtvi, ali je prišla in bo takoj izbruhnila in povedala o zlorabi ali pa bo

potrebno kar nekaj terapij, da bosta do te teme prišla"(3). in da je naloga terapevta, da »presodi kdaj lahko pristopimo s konkretnimi vprašanji«(3).

»Pri spolnih zlorabah je torej pot zelo postopna in parcialna«(3). Vsekakor je pomembno, da se žrtvi krepí predvsem njen "občutek varnosti" (2), da jo podpiramo v "tistih odločitvah, ki jih je takrat zmožna sprejeti" (2) in da se ji "nudi varen prostor"(2).

Treba je "upoštevati njeno voljo" (4), saj je "žrtev tista, ki se jo posluša."(4), je »edinstvena in svoja« (3). Ozavestiti mora, da je »minimaliziranje problema nepotrebno«(2), kajti zelo možno je, da se zgodi, da žrtev zaradi šoka, občutkov krivde, strahu glede tega, kako bo okolje gledalo na to, problema ne vidi realno, pač pa krivdo pripisuje sebi. Zelo pomembno je, da ji damo vedeti, da "ni njene krivde" (2), da "storilec ni naredil prav" (5), da "v zvezi s tem ni mogla storiti nič" (2) in "jih učimo, da je to, kar se jim dogaja, normalna reakcija na nenormalni dogodek."(1) in jo »z vsako besedo, odnosom, govorico telesa krepimo, ji damo potrjevanje«(2).

Pri izbiri terapevta je treba biti pazljiv s tem, ali je žrtev bolj kompatibilna govoriti z moškim ali z žensko, saj kot pravi Pinter: "(...) verjetno je, da bi ženski v tistem prvem trenutku lažje zaupala kot moškem – če je bila posiljena s strani moškega seveda. Spet po drugi strani, pa bi z moškim terapevtom morda lažje zopet pridobila zaupanje v moške in pa neko varnost." (5)

Treba se je zavedati, da zloraba "ni nujno samo spolna" (3,) velikokrat tudi "ni edini vzrok za posledice"(5), ki po spolno zlorabi nastanejo. Pri pogovoru in terapijah se zato strokovnjak lahko dotakne tem iz otroštva, saj je, kot pravi gospod Pinter, "veliko odvisno tudi od primarne družine, otroštva" (5) in od tega, "kako močna je ta oseba, kakšno vzgojo je imela, kakšne prijatelje"(5) Podobno pove tudi Gordana Možina: "nobena zloraba ni nujno, da je samo spolna – po navadi gre še za drugo paleto nasilja. Najprej se lahko začne drugo nasilje, ki potem preide v spolno"(3). Same posledice niso torej le posledice spolnega nasilja, pač pa so odvisne tudi od tega, kakšno je bilo žrtvino življenje pred zlorabo.

Najpomembneje je, da strokovnjak "celovito pomaga žrtvam" (4), "vzpostavi zaupanje" (3) in najprej "ugotovi, na kakšni čustveni stopnji doživljanja je" (3), potem pa se na podlagi tega odloči za način, s katerim bo z njo delal.

»V prvih trenutkih je torej najbolj pomembna potrditev, poslušanje, grobo definiranje problema, zbijanje občutkov krivde in podpora za njene trenutne odločitve« (2)

Okrevanje samo po sebi lahko traja dolgo časa, ni nekega časovnega okvirja, saj je le-to odvisno od žrtve. Vsak posameznik ima namreč svojo pot okrevanja, ki ni samo en pogovor, s katerim bi lahko razrešili vse posledice, ampak gre za proces. (Repič, 2009) *"zavisi od vsake osebe, to so težke stvari, ne moremo pričakovati, da bo čez noč" (1)* in *"zahteva trdo delo, odločitev in čas"(1)*. Kot pravi Tanja Šket: *"vsaka preživela žrtev okreva na sebi lasten način,"* vendar obstajajo *"določene skupne stopnje, preko katerih gre vsaka izmed nas. Te stopnje ponazarjajo "proces okrevanja." Proces okrevanja lahko opišemo kot spiralo. Preživele se lahko prebijejo skozi eno stopnjo naenkrat, lahko pa traja tudi več časa, več ponovitev. Včasih gredo te stopnje po nekem logičnem zaporedju, včasih tudi po drugem. Vsakič, ko se povzpnejo eno stopnjo više, se pomaknejo više v spirali (1).* *"33 % žensk, ki je doživelo travmo, razvije posttravmatsko stresno reakcijo"(1)*, ki je je intenzivna anksiozna reakcija in je posledica preživetja izjemno hudega dogodka oziroma travme (psihoterapija-ordinacija.si, 2014).

Pri odpravljanju posledic spolne zlorabe je lahko v veliko pomoč psihoterapija, v okviru katere lahko žrtev »ozavešči, da ne krivi sebe«(5). Psihoterapija »spreminja vzorec, ni več strah glavni občutek«(5). Pomembno je, da je zloraba med psihoterapevtskim procesom že končana, saj sicer terapija deluje protiterapevtsko (Bouwkamp, 1996). Peter Pinter pri svojem delu kombinira več psihoterapij. Izhaja iz sistemsko relacijske metode – družinsko relacijske terapije.

4.1.4 Kompetence

Beli obroč je društvo, ki se ukvarja s *"psihosocialno zaščito žrtev,"(4)* nudi pa tudi *"brezplačno pravno in materialno pomoč"(4)*. Nudijo celovito pomoč, saj sodelujejo s *"priznanimi pravniki,"(4)* imajo pa tudi *"izjemne psihoterapevt."(4)*. Žrtev lahko torej v njihovem društvu zadovolji več potreb po pomoči, glede na svojo situacijo. Žrtev lahko zaprosi za pomoč le, če ima *"uradni dokument, da je žrtev«(4)* kar pomeni, da mora pred prvim srečanjem svojo zgodbo že zaupati nekomu drugemu, ki ji bo ta dokument izdal – najlažje policiji. Tu vidim problem, saj sem si predstavljala, da je eden izmed glavnih smislov adovoljno. Predvsem poudari to, da je zapisnik največkrat zapisan prekratko, subjektivno in ga žrtev najpogosteje *»le podpiše in nič ne doda«(2)*, kot pravi, bi ji moral biti izročen s strani

policije, brez da za to sploh prosi: *"pa temu ni tako"* (2). Zapisnik je zelo pomemben, saj je *»osnova za nadaljnji postopek«* (2), *»tožilec ne more nič narediti, če nima dobrega zapisa kateremu bi sledil«*(2). Predlaga alternativo, in sicer v primeru, *"ko žrtev pravi, da ji bo na policiji težko govoriti o vseh podrobnostih in bi lažje o tem govorila pri nas"* (2). V društvu skupaj z njo sestavijo zapis pogovora, in sicer zelo podrobno in da *»zajema vsa občutja, ki jih ima žrtev«*(2). Podruštev to, da olajšajo žrtvi spominjanje in travmatično doživetje. V nasprotnem primeru pa Združenje proti spolnemu zlorabljanju tega dokumenta ne potrebuje. Monika Golob iz Belega obročja sicer zahtevani dokument opraviči s tem, da *"je razlika med revnimi in bogatimi v Sloveniji čedalje večja"*(4), kar pomeni, da čedalje več ljudi prosi za pomoč, društvo pa seveda to pomoč težko zagotovi vsem. Zato je prvi del selekcije ravno ta dokument. Menim, da bi vsaj spolno nasilje moralo biti sprejeto v obravnavo brez tega uradnega dokumenta, saj žrtev po takšnem travmatičnem dogodku včasih želi le usmerjevalni pogovor, morda ji ni do tega, da bi opisovala celo zgodbo, da bi lahko dobila »diagnozo žrtve«. Ženska svetovalnica prav tako ne zahteva uradnega dokumenta, da žrtev vzame pod svojo obravnavo, so pa te žrtve lahko le ženskega spola (kar nam pove tudi samo ime društva). V Ženski svetovalnici lahko pomoč poiščejo *"vse ženske, ki doživljajo katerokoli obliko nasilja, torej fizično, psihično, spolno, ekonomsko, spolne zlorabe v otroštvu, nadlegovanje na delovnem mestu..."* in se *"v kateremkoli obdobju svojega življenja znajdejo v psihosocialni stiski zaradi posledic nasilja"*(1). *»Program nudi uporabnicam varen prostor, kjer so enakovredno obravnavane ter jim je v pomoč pri ustvarjanju življenja brez nasilja«*(1). Vidimo lahko, da vsa društva delajo v korist žrtev in za žrtev, nekateri za to potrebujejo uraden dokument, ki potrjuje, da je žrtev; spet k drugim lahko žrtev pride brez po mojem mnenju nepotrebnega dokumenta. Žrtev je zmožna sama presoditi, ali potrebuje pomoč, komu bo najprej zaupala ter kaj mu bo zaupala.

4.1.5 Ovadba

Pomemben del posledic zlorabe je tudi morebitna prijava, s katero se v Belem obroču, Ženski svetovalnici in Združenju proti spolnemu zlorabljanju veliko ukvarjajo. Tanja Šket pove, da: *»v kolikor se žrtev odloči za prijavo, je potrebno, da je ženska dovolj močna, ker bo velikokrat zaslišana«*(1). V tem primeru mora žrtev *»korektno stati za svojimi besedami in ne odstopati*

pri morebitni prijavi» (4).

Dolžnost policije je, da izvede vse potrebne ukrepe, da se morebitna kazniva dejanja odkrijejo, preiščejo, da se odkrije storilec in zavarujejo dokazi za kazenski postopek. (Fank, Štim, 2005) *"Je dolžna zbrati obvestila od žrtev" (2)*, če le-ta poda prijavo, a vendar, kot pravi Katja Bašič iz Združenja proti spolnemu zlorabljanju, strokovno delo policije *"ni takšno, kot bi moralo biti"*(2). Omeni tudi, da z delom policije v zadnjem letu njihovo Združenje ni bilo zdpišeta ga tako žrtev, kot tisti, ki je pogovor opravil. Ta zapisnik je enakovreden tistemu, ki bi ga naredili na policiji. S tem zapisnikom potem različno ravnajo, kot pravi Bašičeva: *"Vedno ga pošljemo tožilstvu. Policiji pa odvisno; odvisno od uporabnikove želje."* To metodo Združenje uporabi predvsem takrat, *"ko gre za dvom do žrtve, s strani policije," (2)* saj je, kot že rečeno, ena najpomembnejših stvari pri delu z žrtvijo spolne zlorabe ravno ta, da se žrtvi verjame. Po drugi strani pa policistka Monika Golob delo policistov zagovarja in pravi, da: *"Policija sigurno zadevo vodi korektno, postopa kolikor lahko po svojih najboljših močeh" (4)* in tudi predlaga, naj bo prvi korak žrtve posilstva ravno policija.. Poleg policije *"so tudi nevladne organizacije steber opore, ki lahko žrtev tudi vodijo, usmerjajo, pomagajo..." (4)*. Tudi Tanja Šket z Ženske svetovalnice ima s policijo dobre izkušnje. (*»Ja, s policijo sodelujemo zelo dobro. Je zelo dobro ozaveščena o tej problematiki.« (1)*) Problem vidi v tožilstvu in sodišču (*»Sodniki in tožilci redkokdaj hodijo na izobraževanja o nasilju«(1)*). Ko sem jo vprašala, kako bi tak problem lahko rešili, mi je dejala, da ni kaj storiti, če nekdo noče priti na izobraževanje (*»če mi organiziramo neko izobraževanje in oni ne pridejo, ne moremo narediti nič;« (1)*) edino, kar lahko, je, da *"opozarjajo javnost," (1)* pa še to je, kot pravi, *"včasih čisto obratni učinek od tistega, kar bi želeli doseči" (1)*. Pove primer o tem, kako je za nek medij napisala zgodbo o nasilju o tem, da se je gospa v zakonu zaradi miru pustila posiliti, potem pa je novinar za naslov članka napisal "pustila se je posiliti," kar seveda kaže na to, da novinarjem niti niso mar občutki neke zlorabljene osebe, temveč le to, da bo njihova novica "šokantna". S tem tako po mojem mnenju kot po mnenju Tanje Šket v družbi ustvarjajo nove tabuje. *"Ljudje se lažje vživijo v povzročitelja nasilja, kot v žrtev. Ker je to lažje..."(1)*.

Gordana Možina je mnenja, da stanje glede odnosa institucij (predvsem policije, sodišča in tožilstva) *»boljše, kot je bilo«(3)*. Nadaljuje, da je *»veliko tabuiziranosti odpadlo, sodniki so bolj izobraženi, kriminalisti so specializirani konkretno za to področje«(3)* Podobno meni Monika Golob, ki pravi, da so po njenih izkušnjah tožilci, *»kar se tiče spolnega nasilja, zelo*

dosledni, profesionalni in natančni»(4).

Problem, ki ga glede ovadbe predstavi Katja Bašič, je ta, da se na *»žrtev posilstva vedno gleda tako, da mora utrjevati, da je to res« (2).* *»Če vam vlomijo v stanovanje, pridejo, popišejo in vzamejo to kot dejstvo, medtem ko pri spolnem nasilju ni tako«(2).* Da je temu tako, bi lahko pripisali občutljivosti teme in premajhni ozaveščenosti ljudi. V tem primeru bi po mojem mnenju moralo veljati pravilo obrnjenega dokaznega bremena – če si obtožen posilstva, si kriv, razen če ne dokažeš, da si dobil soglasje partnerke/ja za spolni odnos. Na Švedskem je to bil eden izmed predlogov in obravnavan v državnem zboru, vendar na koncu ni bil izglasovan (The local, 2009). Nasprotniki se bojijo, da bi se *»razširil«* po celem zakoniku, kar bi lahko vodilo o neskončno zlorab sistema in kršenja človekovih pravic. Trdijo, da je preveč tvegano, saj ni nobenih dokazov iz drugih držav o tem, kako tak sistem deluje (Patradewa & Partners, 2011).

4.1.6 Sodelovanje

Ko povprašam predstavnice društev, kakšno je sodelovanje med njimi, dobim zanimive odgovore in dobim občutek, da to sodelovanje ni najboljše. Med drugim od Katje Bašič, ki ob vprašanju o številu nevladnih organizacij pove, da: *"(...) povezave med nevladnimi organizacijami niso tako dobre, da bi to vedela" (2).* Iz neuradnih virov sem tudi izvedela, da naj društvi ne bi sodelovali zaradi osebnih zamer predsednic, kar se mi zdi precej žalostno, saj bi s skupnimi močmi vsekakor lahko bili močnejši in učinkovitejši. Tema spolnih zlorab je tabu in ni veliko strokovnjakov pri nas, ki bi se s to problematiko konkretno ukvarjali, zato mi je žal, da vsaj tisti, ki se, ne sodelujejo. Boljše sodelovanje bi omogočilo večjo moč, več financ s strani države in nasploh boljšo učinkovitost v boju proti nasilju in spolni zlorabi. Monika Golob sodelovanje opredeli kot *»odlično«(4)* in si obeta, da bodo *»takšno sodelovanje lahko tudi nadaljevali«(4).*

4.1.7 Predlogi

Monika Golob omeni nove načine zaslišanja s prijaznimi sobami (*prijazna soba je soba, v kateri strokovnjak deluje z žrtvijo, na drugi strani pa strokovnjaki, tožilstvo, policija, odvetniki spremljajo zaslišanje. Potem se to zabeleži na medij, zapečati in je to uradni dokaz na sodišču"(4).* Apelira pa, da bi se bilo treba pogosteje posluževati takšnih prijaznih načinov

zaslišanja. To se mi zdi eden pomembnejših predlogov.

Pomembno je bolj ozavestiti to, da je žrtev LAHKO »v stiku s tožilcem«(2), »lahko ga celo pokliče«(2) in se z njim dogovori za srečanje. To je pomembno zato, ker »je tožilec gospodar celotnega postopka, ampak mora imeti pravo podlago in dobre informacije«(2).

Eden izmed predlogov, ki sem ga uspela "izluščiti" iz odgovorov Monike Golob, je bil tudi, da bi *"kampanje preventive morale še bolj delovati"*(4). Tukaj je imela v mislih predvsem kampanje proti družbeno konstruirani vlogi ženske, ki je še vedno *"preveč identificirana z vlogo gospodinje."* Monika Golob meni, da *"smo ženske mnogo več in si zaslužimo veliko več"*(4). Pravi, da *"ob takih oblikah nasilja, da storilec vedeti, da nisi nič in da te ne spoštuje in ravno TO je treba ustaviti"*(4). Tanja Šket poudari, da moški žensk ne posiljujejo zaradi spolnega odnosa, pač pa: *"da jim pokažejo svojo premoč, da jih lahko nadzorujejo, da jih postavijo nazaj na svoje mesto itd. Gre za manevre, kako moški pokažejo kontrolo nad žensko"*(1).

Kampanje za enakost med spoloma so torej zelo pomembne, saj utrdijo vlogo ženske v družbi in tako ozavešajo moški, ki mislijo, da nad nami lahko izvajajo nasilje in nas postavijo v podrejeni položaj, da ni tako.

Ena izmed pomembnejših kampanj v zadnjem času je dveletna nacionalna kampanja proti nasilju nad ženskami Vesna – živeti brez nasilja, katero podpira tudi Beli obroč. Cilj projekta je ponuditi rešitve za marsikatero sistemsko težavo, poglobiti znanje strokovnih delavcev, izboljšati sistem ukrepanja, predvsem pa žrtve spodbuditi, da poiščejo pomoč.

4.2 Interpretacija in analiza intervjuja žrtve

Občutki po zlorabi so vsekakor grozni, prav tako tudi njene posledice. V naslednji analizi želim predstaviti izkušnjo žrtve po eni strani in povratno informacijo na to, kar je žrtev pridobila iz intervjujev, ki sem jih opravila s strokovnjaki.

4.2.1 Dejanja žrtve po posilstvu

Zloraba je dramatična izkušnja, ki je del človeka, ki jo doživi – ne glede na njegovo starost, vero in ne glede na to, koliko časa je zloraba trajala. V človeka in njegovo zavest se zapišejo vsi strahovi, stiske, neprimerni dotiki in navsezadnje – sama spolna zloraba (American

Psychiatric Association). Takoj po zlorabi je žrtev občutila *"gnus"* (6) in se obtoževala: *"ker se nisem dovolj upirala oz. ker sem "zamrznila" (6)*. Bilo ji je slabo, želela je čim prej pod tuš in *"sprati stran vso gnusobo"* (6).

Po posilstvu jo je prijatelj napotil na policijo, kar pa, kar ugotavljam, ni bila najboljša odločitev. *"Imela sem občutek, da me obsojajo, nisem dobila občutka, da bi mi verjeli"*(6). Niso ji dali *"dovolj informacij o tem, kako tak postopek sploh poteka ne nič,, še več – na koncu so ji obljubili, da jo bodo poklicali, ko bo kaj novega, pa "tega niso storili" (6)*. Ena izmed bolj šokantnih zadev, ki sem jih izvedela iz tega intervjuja, je, da so jo takoj po zaslišanju peljali v bolnišnico in kot pravi, jo je *"zdravnik moškega spola ginekološko pregledal"*(6). Zavedam se, da mora žrtev, če se odloči za prijavo na policijo, skozi določene postopke – med njimi je tudi zdravniški in ginekološki pregled, a vendar se mi zdi nedopustno, da se pri tem žrtve niti ne vpraša, kako se počuti ob dejstvu, da se je bo 24 ur po posilstvu dotikal nov, neznani moški. Tukaj so se vsekakor premalo upoštevale njene želje in kot lahko vidimo, je žrtev dobila zares premalo informacij o tem, kar jo čaka, ki bi jih morala dobiti brez spraševanja. Žrtev je bila nad delom policije zelo razočarana, saj pravi: *"Če bi lahko zavrtela čas nazaj, verjetno ne bi nikomur povedala"*(6).

Do stikov s terapevti in zagovorniki je prišla kasneje, ko jo je sestra napotila na Beli obroč, kjer je *"dobila odvetnika," (6)* ki jo še zdaj zastopa, in pa *"terapevtko," (6)* katere način dela ji ni bil všeč. Tukaj bi izpostavila problem, ki sem ga zaznala že pri analizi intervjujev strokovnjakov, da žrtve največkrat nimajo možnosti podati povratne informacije o strokovnem delu, ki ga dobijo, saj kot pravi Monika Golob: *"žrtve po navadi niso sposobne in kompetentne dati realne povratne informacije"*(4). Te evalvacije *"delajo terapevti sami"*(4). To se mi ne zdi prav, saj so ravno žrtve tiste, zaradi katerih tovrstna društva sploh obstajajo, njihova povratna informacija o kvaliteti pridobljene pomoči bi morala društvu predstavljati glavno vodilo k temu, da uspešno delajo. Ne strinjam se s tem, da niso kompetentne, zakaj ne bi bile? Ravno one so tiste, ki to pomoč prejemajo, in so tako tudi najbolj kompetentne, da o tej podajo povratno informacijo.

Žrtev tudi z novo terapevtko ni bila zadovoljna (*Kasneje mi je sestra poiskala novo terapevtko iz Ženske svetovalnice, s katero tudi nisem najbolje sodelovala (6)*), kar je verjetno ravno posledica tega, da ni mogla izraziti svojih potreb po tem, kaj skozi terapijo zase

potrebuje.

4.2.2 Posledice zlorabe

Posledice zlorabe so, kot lahko preberemo tako v teoretičnem delu kot tudi v interpretaciji intervjujev strokovnjakov, pri različnih ljudeh različne. Žrtev pravi, da jih lahko vidi kot *"nespečnost, zmanjšano skrb za osebno higieno, zapiranje sama vase, kraja, laganje, pogosto menjavanje partnerja, zloraba opojnih substanc (alkohol, trava, kokain...), izguba apetita in posledično kilogramov, bledoličnost, nezaupanje v ljudi..."*(6). Lahko rečem, da gre za "šolski primer" posledic, ki jih v svoji knjigi "Pogum za okrevanje" opredelita tudi Bass in Davis (1988).

Kot že rečeno, verjetno posledice niso le rezultat spolne zlorabe, ta je le povod, da so se začele. So skupek žrtvinega življenja pred zlorabo.

Žrtve spolnega napada se pogosto soočajo s t. i. sindromom travme posilstva, pri katerem gre za skupek fizičnih in psihičnih posledic po spolnem napadu (Fank, Štirn, 2005). Posledice pa niso le rezultat spolne zlorabe, ta je le povod, da so se začele dogajati. So skupek žrtvinega življenja pred zlorabo.

4.2.3 Na novo pridobljene informacije

Iz odgovora *"vsekakor ne bi šla najprej na policijo, pač pa – sedaj, ko vem za njih - poiskala pomoč najprej v društvih, kjer bi me usmerila naprej"*(6) lahko predvidevamo, da bi bil morda to za njo dosti bolj prijazen način in pot po zlorabi. V društvih bi našla ljudi s podobnimi zgodbami, ki bi ji lahko pomagali, da se v tem ne bi počutila sama. Kot pravi, ji je sedaj, ko ve, da ni sama, lažje (*"(...) da nisem sama in je malo lažje."*(6)). Nova informacija za njo je bila tudi to, da *"ni treba iti na policijo, pač pa lahko ovadbo napišeš tudi sam doma."*Žrtev je izjavila, da *"so lahko društva v zelo veliko pomoč"* (6).

4.2.4 Upoštevanje potreb

Žrtev je izpostavila, da ji je bilo najhuje, ko je *»morala pričati pred posiljevalcem,«* (6) saj kot pravi, ima od tega *»še vedno nočne more.«* (6). Želela bi več empatije s strani strokovnjakov in možnost, da prejeto pomoč evalvira (*»Na trenutke se mi je zdelo, da ljudje, ki so delali z menoj, niso imeli empatije, da sem le še ena izmed mnogih žrtev in da jih ne zanima moja povratna informacija.«* (6)).

5 SKLEPI

Posledice spolne zlorabe so hude in so med drugim odvisne od življenja žrtve pred samo zlorabo. Žrtev lahko takoj po zlorabi občuti gnus, krivdo in željo po potlačitvi spominov. Dolgoročne posledice pa so med drugim lahko zapiranje vase, laganje, kraja, pogosta menjava partnerjev, zloraba opojnih substanc, izguba apetita, bledoličnost, nezaupanje.... Terapevti se pri svojem delu z žrtvijo velikokrat dotaknejo otroštva, kar pa nekaterim žrtvam ne ustreza in se jim o tem ne zdi pomembno govoriti. Na strokovnjaku je, da ugotovi - kaj je tisto, kar bi žrtev potrebovala v danem trenutku, in o čemer bi rada govorila. Znati mora vzpostaviti stik in omogočiti varen prostor za pogovor. Pomoč strokovnjakov obsega celovito oskrbo žrtve glede na njene potrebe, nudijo ji psihosocialno podporo, nekatera društva pa imajo na voljo tudi odvetnike, ki žrtvi pomagajo, v primeru da se odloči, da bo storilca ovadila. Pri delu z žrtvijo je pomembno, da se problema ne minimalizira, da se nastopa postopoma in parcialno in da žrtev sprejema takšne odločitve, ki jih je v dani situaciji zmožna sprejeti. Strokovnjaki žrtev okrepijo in jo usposobijo, dajo ji vedeti, da ni kriva in jo med drugim naučijo pravilnega izražanja, kar je predvsem kasneje v procesu sojenja zelo pomembno. Pomembno je, kaj žrtev na sodišču pove. Strokovnjaki delajo z žrtvami, ki si pomoči želijo, nikogar se ne da prisiliti, da bi pomoč potreboval, pa čeprav je to navzven več kot očitno. Kar lahko naredijo bližnji in tisti, ki bi žrtvi radi pomagali, je spodbujanje k temu. Če se žrtev odloči, da bo storilca ovadila, mora biti močna in stati za svojimi besedami. Spoznala sem, da je postopek ovadbe lahko zelo travmatičen, če se ga žrtev ne loti pravilno. Žrtvi odpre nove rane. Strokovnjaki, predvsem tisti, ki so pod okriljem nekega društva, lahko v tem primeru veliko pripomorejo k temu, da je žrtev zaslišana v čim manj travmatičnem okolju. Eden izmed prijaznejših načinov zaslišanja je prijazna soba, ki omogoči zaslišanje na štiri oči, v bolj domačem okolju, z osebo, ki ji žrtev zaupa. Za žrtev je namreč najhuje, da mora svojo zgodbo povedati pred ljudmi, ki jih ne pozna in jim ne zaupa. Te sobe so trenutno v praksi bolj namenjene otrokom, zato je eden izmed mojih predlogov ta, da bi se jih začelo posluževati tudi za odrasle – saj tudi tem ni prijetno o posilstvu govoriti pred ljudmi, ki jih ne poznajo, po možnosti celo s storilcem v dvorani.

Okrevanje žrtve po zlorabi ima več stopenj in bi jo lahko opisali kot spiralo; nekatere žrtve se lahko prebijejo skozi eno stopnjo v zelo kratkem času, pri nekaterih pa to traja več časa in

zahteva več ponovitev. 33 % žrtev, ki je doživelo travmo, razvije posttraumatsko stresno reakcijo, kar je posledica preživetja izjemno hudega dogodka. Pri odpravljanju spolne zlorabe je lahko v veliko pomoč psihoterapija, zamenja strah, kot glavni občutek žrtve, z drugim, prijetnejšim občutkom. Gre za t.i. spreminjanje vzorca občutij.

Informacije o strokovnjakih in društvih uporabniki največkrat najdejo na internetu, v brošurah, člankih v medijih, ali pa, ko žrtev direktno vloži prijavo, so te podane s strani policije. Žrtvi, obravnavani v moji diplomski nalogi, so bile te informacije, kot tudi informacije o samem postopku prijave, podane v zelo skopi obliki. Mnenja o delu policije pa so s strani različnih strokovnjakov deljena. Nekateri menijo, da je premalo strokovna in preskopa z informacijami, spet drugi, da je korektna in da deluje po svojih najboljših močeh. Problem, ki sem ga zasledila je ta, da policija zapisnik o žrtvi velikokrat napiše prekratko in preveč subjektivno. Žrtev pa ga največkrat niti ne pregleda in dopolni. Zapisnik je osnova za nadaljni postopek, zato je pomembno, da čim podrobneje vključuje občutke žrtve. Zapisnik ni nujno, da je zapisan na policija – tega veliko žrtev ne ve – pač pa ga lahko napiše žrtev sama, ali še boljše, skupaj s strokovnjakom. Bila je podana tudi kritika na račun tožilstva in sodišča, kjer naj bi bili strokovnjaki premalo izobraženi na področju spolnih zlorab in zato nimajo primernega odnosa in empatije do žrtve. Ta praksa bi se lahko izboljšala z vpeljavo obveznega izobraževanja o tej tematiki, vseh vpetih v sodni proces. Veliko strokovnjakov se strinja s tem, da je sicer stanje na tem področju, kot tudi ozaveščenost družbe, mnogo boljše kot pret leti, a vendar se da še veliko postoriti, da bi se še izboljšalo. Med drugim bi morale biti še več kampanij za enakopravnost žensk, namreč veliko posilstev in nasploh spolnih zlorab se zgodi ravno iz razloga, ko moški želijo pokazati kontrolo nad žensko, da bi jo »postavili nazaj na svoje mesto«, v vlogo gospodinje, in ji s tem pokažejo svojo premoč.

Društva sicer med seboj praviloma zelo dobro sodelujejo, naletela sem le na nesodelovanje med največjima – društvom Beli obroč in Združenjem proti spolnemu zlorabljanju. To sodelovanje bi bilo dobro izboljšati, saj bi bila njuna učinkovitost in moč večji. Menim, da lahka pot po posilstvu ne obstaja, je pa ta vsekakor lahko olajšana. Glede na raziskano, bi žrtvam predlagala, naj najprej poiščejo pomoč pri strokovnjakih, kjer za njihovo obravnavo ne bodo potrebovali nobenega uradnega dokumenta. Tam naj zaprosijo za pomoč, glede na svoje potrebe, bodisi s pravnega, bodisi vsebinskega vidika. Pomembno je, da se zavedajo, da je vsak nov korak znak velikega poguma in moči in da je okrevanje mogoče, če bodo le v tem vztrajali ter verjeli vase.

6 PREDLOGI

- Zdravniki, ki pregledujejo žrtve posilstva, naj bi bili istega spola, kot je žrtev oziroma naj se pri tem upošteva želja žrtve.
- Potrebno bi bilo izvesti še več kampanj, ki bi ozaveščale družbo o enakopravnosti žensk z moškimi.
- Treba bi bilo zgraditi več prijaznih sob tudi za odrasle, ki bi nudile prijazna zaslišanja in tako žrtvi olajšala pripovedovanje o dogodku.
- Treba bi bilo spremeniti zakonodajo v smislu, da bi žrtvina izjava morala biti sprejeta kot resnica, storilec je tisti, ki bi mogel dokazovati, da dejanja ni storil (obrnjeno dokazno breme).
- Potrebna bi bila večja ozaveščenost ljudi o tem, da jim ni treba dati takoj prijave na policijo, pač pa zapisnik lahko zapišejo s pomočjo drugih strokovnjakov in navsezadnje lahko ovadbo podajo kar sami. Tako se izognejo dodatnim travmam.
- Izobraževanje o spolnem nasilju naj bi bilo obvezno za vse strokovnjake, vključene v proces sojenja (sodnik, tožilec, policist, zagovorniki...).
- Ukinitev uradnega dokumenta, ki dokazuje, da je žrtev (vsaj za tiste žrtve spolnega nasilja).
- Več poudarka na žrtvini povratni informaciji glede pomoči, ki jo s strani strokovnjakov prejema.
- Sodelovanje med društvi, zgladitev starih zamer.
- Možnost pričanja žrtve brez prisotnosti storilca.
- Več terapevtskega dela s storilci.

7 VIRI IN LITERATURA

- Aničić, K. idr. 2002. Nasilje - nenasilje : priročnik za učiteljice, učitelje.
- Bain, K., Sanders, M. 1996. Ko pride na dan. Ljubljana: Colibri.
- Bass, E. Davis, L. 1998. Pogum za okrevanje. Ljubljana: Liberalna akademija in Visoka šola za socialno delo.
- Bašič, Katja. 2002. Nasilje v družini. Ljubljana: Združenje proti spolnemu zlorabljanju.
- Beli obroč Slovenije. Pridobljeno dne 14.5.2014 na: <http://www.beliobroc.si/beli-obroc-slovenije>.
- Božič, S. Uršič, J. Stojan, T. Ziherl, A. Bučar, A. 1999.. Poti iz nasilja. Ljubljana: Pravno informacijski center nevladnih organizacij – PIC.
- Brownmiller, Susan.1988. Proti naši volji: moški, ženske in posilstvo . Ljubljana: Knjižnica teorije: Univerzitetna konferenca ZSMS.
- Colodzin, B.1993. how to survive trauma. New york: station hill press.
- Delo. 2008. Letno 300 prijav o sumih spolne zlorabe otrok. Pridobljeno 08 06. 2014 na spletni strani: <http://www.delo.si/clanek/59854>.
- Fank, Marjan. Štirn, Mateja. 2005. Spolno nasilje. Uprava kriminalistične policije Generalne policijske uprave. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, policija.
- Frei, Karin. 1996. Spolna zloraba: z odkrito besedo do varnosti. Ljubljana: Kres.
- “Indija, zbudi se!”: Peterica posilila fotoreporterko. Dnevnik. 2013. Pridobljeno 15.6.2014 na spletni strani: <http://www.dnevnik.si/kronika/se-eno-skupinsko-posilstvo-v-indiji-sprozilo-val-ogorcenja>.
- Kanduč, Z., Mihelj Plesničar, M., Kmet, S., Petrovec, D., Završnik, A., Zgaga, S. et al. 2012. Nežnejši spol : ženske, nasilje in kazenskopравни sistem. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Kane, J. 2007. Preprečevanje spolne zlorabe in izkoriščanja otrok. Pridobljeno 16.5. 2014, s spletne strani Evropske komisije, Bruselj, http://ec.europa.eu/justice_home/daphnetoolkit/files/others/booklets/01_daphne_booklet_1_sl.pdf.
- Krenk, Aleš. 2011. Država in reševanje nasilja v družini v Sloveniji in Evropi. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za upravo.

- Labaš, Suzana. 2008. Medosebni odnosi – temelj kakovosti v zdravstvu: 1. simpozij z mednarodno udeležbo, Logarska dolina, 30. in 31. maj 2008. Solčava: Spes.
- Lamovec, Tanja. 1998. Psihosocialna pomoč v duševni stiski. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Lobnikar, B. Mušič, T. 2004. Policija v sodobni družbi in preprečevanje nasilja v družini. Ljubljana: RS Varuh človekovih pravic.
- McNally, Richard, J. 2003. Remembering trauma. Cambridge, MA: Harvard university press.
- Mesec, Blaž. 1998. Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Nikolić Ristanović, Vesna. 1989. Žene kao žrtve kriminaliteta. Beograd: Naučna knjiga.
- Patradewa & partners. Critics on Reverse Burden of Proof: Nothing Else But Desperation. Pridobljeno dne 25.6.2014 na: derrypatra.wordpress.com/2011/03/19/critics-on-reverse-burden-of-proof-nothing-else-but-desperation/.
- Preprečevanje spolnega nasilja nad otroki. Sobotainfo, 2014. Pridobljeno 14.6.2014 na spletni strani: <http://sobotainfo.com/novica/globalno/preprecevanje-spolnega-nasilja-nad-otroci/44520>.
- Repič, Tanja. 2008. Nemi kriki spolne zlorabe in novo upanje. Celje: Društvo Mohorjeva družba.
- Serb Gang-Rapes in Kosovo Exposed. Human Rights Watch, 2000. Pridobljeno 20.6.2014 na spletni strani: <http://www.hrw.org/news/2000/03/20/serb-gang-rapes-kosovo-exposed>.
- Shalev, Arie Y. 2000. Post-traumatic stress disorder: diagnosis, history and life course. Washington: American Psychological Association.
- Stop violence against women. Prevalence of sexual assault. Stopvaw 2006. Pridobljeno dne 29.5.2014 na: http://www.stopvaw.org/prevalence_of_sexual_assault.
- Spolna zloraba – tabu tema. Bližina. Družinski inštitut. Pridobljeno dne 6.6.2014 na: <http://www.blizina.si/spolna-zloraba-tabu-tema.html>.
- The local. »Make accused rapists prove consent«: experts. Pridobljeno dne 23.6.2014 na: <http://www.thelocal.se/20090507/19296>.
- Uradni list RS, št. 55/2008. Kazenski zakonik (KZ-1). Pridobljeno 07.05.2014 na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlurid=20082296>.
- Van, der, Kolk. Bessel. A. 1994. The body keeps the score: Memory and the evolving psychobiology of posttraumatic stress. Harvard Review of Psychiatry. št. 5.

- Vogrinc, Janez. 2008. Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju. Pedagoška Fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- Waiss, Mathias. Galle, Ingrid. 2001. V labirintu spolnih zlorab; delo z žrtvami, storilci in starši.
- Združenje proti spolnemu zlorabljanju. 2014. Pridobljeno 10. 05. 2014 na <http://www.spolna-zloraba.si/?stran=ukrepanje&nav=4>.

8 PRILOGE

8.1 Intervjuji

8.1.1 Intervju št. 1 – Tanja Šket

Če greva najprej kar k predstavitvi vašega društva, kaj je njegova vizija? Kdo se lahko k vam obrne po pomoč? Kako bi lahko opredelili njegov namen?

Namenjen je vsem ženskam, ki doživljajo katerokoli obliko nasilja, torej fizično, psihično, spolno, ekonomsko, spolne zlorabe v otroštvu, nadlegovanje na delovnem mestu ipd., in ki se v kateremkoli obdobju svojega življenja znajdejo v psihosocialni stiski zaradi posledic nasilja. Program nudi uporabnicam varen prostor, kjer so enakovredno obravnavane ter jim je v pomoč pri ustvarjanju novega življenja brez nasilja. V našem društvu se veliko ukvarjamo s spolnimi zlorabami iz otroštva.

Torej, uporabnica doživi dogodek posilstva. Kako sploh pridejo do vas, kje vas po navadi najdejo? Kako poteka vaš prvi pogovor in vzpostavitev prvega stika? Kaj sledi?

Prepričati se ne da nobene osebe v nič, lahko samo predlagamo v smislu “mene pa skrbi zate,” ji predlagamo terapevta. Mi delamo z ljudmi, ki si želijo okrevanja. velikokrat nas predlaga policija, če se žrtev najprej obrne na njo. Ali pa nas žrtve (ali tisti, ki so se jim zaupale) najdejo na internetu... Navadno je to, da ženske takoj niti ne povedo, da se jim je to zgodilo. Ko povedo, potem se pogovarjamo o prijavi. V kolikor je za prijavo, je potrebno, da je ženska dovolj močna, ker jih tam na policiji zaslišujejo. Tožilstvo in sodišče nimata vedno empatije do nasilja. Pogovarjamo se torej, kaj vse to prinese. Vsekakor spodbujamo prijavo. Če oseba na to ni pripravljena, gledamo zakonsko, kdaj zadeva zastara in jo na to poskušamo pripraviti.

Kako delate z žrtvijo? Imate kakšne posebne metode? Kaj je tisto, kar mislite, da žrtev potrebuje tisti trenutek?

Delamo predvsem na tem, da žrtev razume, da ona ni kriva za to. Dovolj je mitov, ki pravijo “ja, se je izzivalno oblekla, je provocirala” – nihče ni upravičen do tega, da nekoga posili. Tako da je eden izmed naših prvih ciljev srečanj dvig samopodobe, da sebi ne pripisuje te krivde. Absolutno je odgovoren storilec. To so težke izkušnje. Mi pustimo ženski prostor, varen prostor, povemo pravila igre, tudi to, da brez njenega privoljenja njene zgodbe ne bomo

posredovali nikamor naprej, RAZEN, ko so žrtve nasilja mladoletni otroci. V tem primeru smo kazensko dolžni poskrbeti za njih. Ženski omogočimo, da izrazi čustva okoli tega, pomagamo si z različnimi metodami. Kar je, vsaj meni, na nek način šokantno, je to, da ženska pride sem in pove "jaz sem bila posiljena" in se ob tem smeji. Marsikdo, ki nima dovolj znanja o tem, bi mislil, da si taka oseba vse skupaj izmišlja ...je nekonsistentno. Sama mislim, da gre tukaj za sram.

Pri prvem pogovoru poskušamo žrtev posilstva tudi nekako "naučiti" pravilnega izražanja, ki ji potem, predvsem če vloži prijavo – na sodišču – pride prav. Saj največkrat žrtev reče, da je storilec začel seksati z njo in tako veliko žrtev dobi končno odločbo sodišča, da je šlo le za spolne odnose. In tako je storilec oproščen vsega. NE! Poskušamo priti z žrtvijo do tega, da je šlo za spolno zlorabo, spolno nasilje.

Zakaj moški posiljujejo ženske? Zaradi seksa? Ne. Zato, da jim pokažejo svojo premoč, da jih kontrolirajo, da jih postavijo nazaj na svoje mesto itd. Gre za manevre, kako moški pokažejo kontrolo nad žensko.

Omenili ste že sodelovanje s policijo, kakšno se vam zdi? Pa sodišče? Tožilstvo? Pride morda še do kakšnega sodelovanja, morda s sorodniki žrtve ali celo s storilcem?

Ja, s policijo sodelujemo zelo dobro. Je zelo dobro seznanjena s to problematiko. Je dosti primerov dobre prakse. Problem je tožilstvo, problem je sodišče. Sodniki in tožilci redkokdaj hodijo na izobraževanja o nasilju.

Bi lahko kaj postorili, da bi se to stanje izboljšalo?

Hm, če mi organiziramo neko izobraževanje in oni ne pridejo, ne moremo narediti nič. Kar lahko storimo, je, da opozarjamo javnost, več pa mi kot društvo težko. Tukaj bi omenila tudi medije, ki bi lahko bili zelo dober obveščevalni vir o tej tematiki, pa so velikokrat ravno obratno in iz te teme naredijo še večji tabu in javno negodovanje. Primer: sama sem enkrat napisala zgodbo o nasilju. Pisala sem o tem, da se je gospa zaradi miru v zakonu pustila posiliti. Potem pa vidim članek z naslovom "Pustila se je posiliti". Torej mediji hočejo neko šokantnost, da se ljudje naslajajo ob tem. Ljudje se lažje vživijo v povzročitelja nasilja, kot v žrtev. Ker je to lažje.

Če se vrneva na prejšnje vprašanje in sodelovanje...

Aha, ja, seveda. Poskušamo kar se da sodelovati z ljudmi, ki bi lahko kakorkoli pozitivno vplivali na žrtev. Ravno iz tega pogleda izključujemo delo s storilcem. Z njim naj se ukvarjajo na sodišču.

Torej še niste imeli prakse, da bi kakorkoli sodelovali s storilcem? Kaj pa tisto, da se je s strahom potrebno soočiti?

Tukaj ne gre za strah. Treba je razlikovati med strahom in travmo. Za odpravo travme s storilcem ni potrebno prav nobeno komuniciranje, vse lahko naredi žrtev sama. Kvečjemu bi ji kakršnakoli komunikacija z njim lahko škodovala.

Kaj pa okrevanje? Kako bi ga opredelili? Bi mu lahko morda postavili neko časovno noto? Kdaj pravzaprav lahko rečemo, da je končano in da je oseba "odrešena" travm? Kaj je pri tem procesu potrebno, da le-to uspe?

To zavisi od vsake osebe, to so težke stvari, ne moremo pričakovati, da bo čez noč. Nekateri terapevti imajo "eno leto", sama mislim, da mogoče kakšna oseba že, a vendar večina rabi daljše obdobje, govorim o 3–5 letih. To je travmatična izkušnja, katero ljudje osebno doživljamo. Npr. 33 % žensk, ki je doživelo travmo, razvije posttravmatsko stresno reakcijo. Mi jih tukaj učimo, da to, kar se jim dogaja, je normalna reakcija na nenormalni dogodek. Zelo veliko damo poudarka na "vi ste to preživel, to, kar se vam dogaja zdaj, je zgodovina", vidimo jih kot preživele. Govorimo z njimi po principu krepitve moči "najhujše je za vami, vi ste to preživel, zdaj je le še spomin, ki je grozljiv in tudi ta bo enkrat šel stran". Okrevanje zahteva trdo delo, odločitev in čas. Čeprav vsaka preživela okreva na sebi lasten način, pa so določene skupne stopnje, preko katerih gre vsaka izmed nas. Te stopnje ponazarjajo "proces okrevanja". Proces okrevanja lahko opišemo kot spiralo. Preživele se lahko prebijejo skozi eno stopnjo naenkrat, lahko pa traja tudi več časa, več ponovitev. Včasih gredo (se zvrstijo, op. avt.) te stopnje po nekem logičnem zaporedju, včasih tudi po drugem. Vsakič, ko se povzpnejo eno stopnjo više, se pomaknejo više v spirali 'procesa okrevanja': sprejmejo neko novo informacijo, soočijo se s širšim naborom čustev, spoznajo nove možnosti, poskrbijo bolj za same sebe, pride do večjih notranjih sprememb.

Kaj torej kot terapevtka svetujete osebi, ki se ji zgodi tak dogodek?

Najbolj ključno je torej to, da oseba po takem dogodku najde nekega svetovalca, ki mu lahko zaupa in ostaja v tem procesu. Najhujše je to, da osebe pridejo, povedo, da so bile posiljene, in jih potem nikoli več ne vidimo. Nam je v interesu, da ostanejo. Za okrevanje si je treba vzeti čas, ga je potrebno vzeti globinsko. Dela se na čustvih, saj so ta tista, ki pravzaprav zdravijo. Iz čustvenega dela možganov je torej travmatično izkušnjo potrebno "premakniti" v miselni del možganov, kjer se potem lahko ta izkušnja predela. Ne smemo predelovati samo intelektualno.

8.1.2 Intervju št. 2 – Katja Bašič

Kako vas uporabniki po navadi/najlažje najdejo?

Po navadi nas dosežejo preko brezplačne telefonske številke 0802880, ta številka je objavljena občasno v medijih: v Delu, v Dnevniku, drugače pa preko zloženk, ki jih najdete v različnih institucijah, na centrih za SD, šolah, spletna stran je tista, ki je danes najbolj uporabna in kjer uporabniki iščejo informacije.

Kako poteka prva vzpostavitev stika/prvi pogovor?

Že samo ime združenja proti spolnemu zlorabljanju verjamemo, da je ena dobra iztočnica za to, da uporabnice/uporabniki lažje pokličejo, ker se razume, da ko kličejo sem, je že nekako v zvezi s tem spolnim nasiljem različnih oblik, tako da jim je lažje tudi začeti pogovor. Takrat najpogosteje bolj na kratko poslušamo, damo čustveno oporo, v kratkem se skuša definirati problem, v kolikor ga lahko, kajti ljudje imajo za različna dogajanja, ki so jih pretrpeli, različna poimenovanja. Ta stik, ki se ga naveže po telefonu, je zelo pomemben, če si dovolj empatičen, če vlivaš neko zaupanje, če daješ že s to svojo komunikacijo in poslušanjem en občutek zaupanja, potem seveda sledi to, da se povabilu – predlogu – da se osebno sestanemo, ker bi bolje definirali problem in bolj videli, kakšne so potrebe te žrtve, lažje dogovorimo. Vsekakor smo v tem uspešni. Redko se zgodi, da uporabniki kličejo in da potem ne pride do osebnega stika. Prvi osebni stik je zelo pomemben. Že skozi ta pogovor se začne zelo močna podpora uporabnikom. Z vsako besedo, odnosom, govorico telesa... je treba uporabnika krepiti in ji dati potrjevanje in sporočila, da ni kriva za to, kar se ji je zgodilo. Da je vsaka stvar, pa naj se zdi še toliko neverjetna, verjetna. Minimaliziranje problema je nepotrebno – to

izhaja iz še vedno njenega šoka, občutkov krivde, strahu, kako bo okolje gledalo na to, če bi o tem spregovorila. V tem prvem pogovoru je treba predvsem krepiti ta njen občutek varnosti, ki je zelo zamajan, in jo podpirati v tistih odločitvah, ki jih je takrat zmožna sprejeti. Nič prehitevati z nobenimi koraki, najprej mora priti do tega, da je slišana, potrjena v tem smislu, kar se ji je zgodilo, da se ji resnično verjame, brez dvomov, da ni njene krivde, da nič ni mogla narediti v zvezi s tem. Tu se že lahko vključi tisto, kar se ji je dogajalo, ko ji je samo dejanje potekalo. Sam podroben opis dejanja ni nujen v tem prvem, pomemben je pozneje, odvisno, kako se bo uporabnica odločala in s kakšnim namenom je prišla na Združenje – le po podporo/pomoč, ali pa razmišlja, da bi to dejanje prijavila in išče informacije, kako je v zvezi s tem. Vsaka njena odločitev lahko daje drugačno vsebinsko komunikacijo. V prvih trenutkih je torej najbolj pomembna potrditev, poslušanje, grobo definiranje problema, zbijanje občutkov krivde in podpora za njene trenutne odločitve. Ni važno, kdaj se je dejanje zgodilo, dokler žrtev ne spregovori o tem, je še vedno zelo v tem. Potlačitev ni rešitev. Nikoli. Teh osebnih pogovorov je običajno več, gre za to, koliko je žrtev zmožna v danem momentu. Seveda je vsak pogovor celota, ampak potem se razdeli na različne teme.

S katerimi strokovnjaki vaše društvo sodeluje?

Posilstvo je druga stvar, kot če govorimo o spolni zlorabi otroka. Spolna zloraba otroka je do 15 leta starosti – gre za popolnoma drugačen način dela, s popolnoma drugačnim pristopom in popolnoma drugačnimi ljudmi. Od 15. leta naprej je po zakonodaji spolno nasilje obravnavano tako kot pri odraslih. To povem, ker je običajno precej nejasna ta razlika. V teh primerih so vpete institucije – center za socialno delo tu nima posebne vloge, razen v primeru, ko žrtev to želi. Na primer, se odloči in na centru poišče podporo. Center bi lahko imel svojo vlogo pri polnoletni osebi tudi v primeru, če bi ta polnoletna oseba imela družino/otroka, posredno, kolikor lahko žrtvina travmatiziranost vpliva na otroke in kolikor lahko center te otroke zaščiti. Pri odraslih pridejo v poštev: policija, zdravstvo, tožilstvo, sodišče.

Kako bi definirali odnos institucij do žrtve? In vaše sodelovanje z njimi?

Potrebno je dobro poznati ves ta sistem. Dobro sodelovanje ne pomeni, da je nekdo prijazen. To nič ne pomeni. Dobro sodelovanje mi ocenjujejo predvsem na osnovi strokovnega dela. To strokovno delo pa ni takšno, kot bi morali biti. Mi smo v zadnjem letu imeli 4 primere posilstva in nismo bili zadovoljni z delom policije. Je bila prijaznost – ni več tega, da nekdo

reče: “Ja, kaj lažete,” ampak je policija dolžna zbirati obvestila od žrtev – z njimi opravi pogovor in razišče sume kaznivega dejanja. V tem kontekstu tudi zasliši osumljenca in potem po svoji odločitvi naprej poda ovadbo na tožilstvo. V bistvu oškodovanec poda ovadbo na zapisnik policije – že to je ovadba. Tukaj se lahko začne prvi problem: kako je to zapisano. Ali dejansko zajema vsa občutja, ki jih ima žrtev? Običajno se dogaja, da so ti zapisniki zelo kratki, žrtev sicer govori, vendar kriminalist napiše po njenem mnenju ključne stvari, kar pa ni rečeno, da je po mojem mnenju, če bi bila žrtev, tisto ključno, kar sem želela povedati. Žrtev ima pravico, da to prebere in da popravi/zahteva, da se vnese v zapisnik to, kar ona želi. Pogosto so žrtve na policiji, sploh če nimajo dovolj moči, same, nekako a priori mislijo, da morajo zaupati. Zapisnik je osnova za nadaljnji postopek. Najpogosteje podpišejo in nič ne dodajo. Žrtev mora en izvod zapisnika dobiti – ne da bi za to prosila – avtomatično ji mora biti izročen.

Zakaj je ta zapisnik tako zelo pomemben in kje vi kot društvo vstopate v postopek?

Velikokrat vstopamo v prvem/drugem pogovoru, ko žrtev pravi, da ji bo na policiji težko govoriti o vseh podrobnostih in bi lažje o tem govorila pri nas. Mi v takem primeru sami zastavimo zapis pogovora, zelo podrobno. Ravno tako se pod tak zapis pogovora podpiše žrtev in mi kot tisti, ki smo pogovor opravili.

Kako ravnate s tem zapisom?

Različno. Vedno ga pošljemo tožilstvu. Policiji pa odvisno; odvisno od uporabnikove želje. Ponudimo, da gremo z njo, v tem primeru zapisa ne nosimo s seboj. Od te osnove – zapisnika – je pomemben nadaljnji postopek. Vsakdo lahko naredi ovadbo, žrtvi ni treba na policijo, gre lahko direktno na sodišče. Lahko sama napiše ovadbo. Žrtve po navadi tega ne vedo. Prvi zapis je izrednega pomena. Tožilec ne more nič narediti, če nima dobrega zapisa, kateremu bi sledil. Tožilec se bo odločal na podlagi zbranih obvestil. Tožilec je gospodar celotnega postopka, ampak mora imeti pravo podlago in informacije.

Česa ljudje ne vedo – policija ima pravico le zasliševanja osumljenca. Ta pogovor z žrtvijo, ki ga opravila policija, nima nobene procesne vrednosti.

V kakšnem primeru se odločite, da boste žrtvi pomagali spisati ovadbo?

Takrat, ko gre za dvom do žrtve s strani policije, drugih itn. Policija potem ne more spregledati teh stvari ... vsak stavek mora potrditi in preveriti stvari.

Še vedno se žrtev posilstva gleda tako, da mora utrjevati (zatrjevati, op. avt.), da je to res. Če vam vlomijo v stanovanje, pridejo, popišejo in vzamejo to kot dejstvo, medtem ko pri spolnem nasilju ni tako. Vedenje, da je žrtev lahko v stiku s tožilcem, je premalo prisotno. Lahko ga celo pokliče.

Imate podatek, koliko je organizacij, ki nudijo pomoč žrtvam zlorab?

Povezave med nevladnimi organizacijami niso tako dobre, da bi to vedeli.

8.1.3 Intervju št. 3 – Gordana Možina

S katerimi društvi ste sodelovali?

Sodelovala sem z Društvom proti spolni zlorabi, to je bilo moje edino profesionalno delovanje, sicer pa delujem z društvi v smislu financiranja s strani ministrstva.

Imate morda podatek, koliko je teh društev in organizacij, ki nudijo pomoč žrtvam spolnih zlorab?

Prav specializirano je Združenje proti spolni zlorabi, potem pa SOS telefon, Ženska svetovalnica, Svetovalni center za otroke in mladostnike, Beli obroč...

Beli obroč je specialist bolj s strani pravnega vidika, medtem ko je Združenje proti spolni zlorabi z vsebinskega. Potem pa so tu še vse ostale organizacije s terapevtskimi programi, namreč nobena zloraba ni nujno, da je samo spolna – po navadi gre še za drugo paleto nasilja. Najprej se lahko začne drugo nasilje, ki potem preide v spolno.

Kakšna je bila vaša izkušnja z žrtvami spolnih zlorab?

Delala sem predvsem z odraslimi žrtvami – tistimi, ki so zlorabo že preživele oziroma so začele živeti z njo. In pa s starši zlorabljenih otrok. Vodila sem skupino za starše zlorabljenih otrok. V tej skupini so bili starši, ki so hoteli zaščititi otroka.

Katere metode ste uporabljali pri svojem delu? Kakšen je bil prvi stik?

Pri žrtvi je najprej potrebno vzpostaviti zaupanje in se na prvih srečanjih morda pogovarjati čisto o običajnih stvareh, ki nimajo neposredne zveze z zlorabo. Po navadi so zelo zaprte osebe, negotove, z nizko samopodobo. Prvi del je ta, ko se žrtev odloči, da bo spregovorila. Ko žrtev spregovori, potem je treba ugotoviti, na kakšni čustveni emocionalni stopnji doživljanja je in koliko je pripravljena povedati. Seveda se to ne zgodi v enem samem pogovoru. Žrtev je najprej treba pustiti, da pove svoja občutja, svoja doživljanja in to do tam, kjer zmore. Nobena žrtev ne bo kar prišla in vso zgodbo povedala naenkrat. Dostikrat se zgodi, da žrtev pustimo, da govori o svoji primarni družini, govori lahko o tretji osebi – da se je zloraba zgodila nekomu drugemu. Na nas je, da presodimo, kdaj lahko pristopimo s konkretnimi vprašanji, da bi jo preusmerili, da se je to res njej zgodilo. Marsikatero žrtve to zanikajo, češ da se to ni njim zgodilo. Pri spolnih zlorabah je torej zelo postopna in parcialna. Seveda ni nujno, da ti v prvi fazi sploh spoznaš, kdo je storilec... Žrtev torej želi sporočiti, da se z njo nekaj dogaja, ampak hkrati jo je strah. Potrebno se je pogovarjati "naokrog", najprej kako je živel, kako se je na določenem dogodku počutila ...

Terapevt mora prepoznati pri žrtvi, ali je prišla in bo takoj izbruhnila in povedala o zlorabi ali pa bo potrebno kar nekaj terapij, da bosta do te teme prišla – da jo bo treba spodbuditi. Vsaka žrtev je edinstvena in svoja. Uporabljala sem metode risanja, gibalne metode, svetovanje, musikoterapija itd.

Kako je potekalo vaše delo z žrtvijo?

Najprej gre lahko za čisto neformalni pogovor o vsakdanjem življenju. Se ji približati. Vsako nadalje srečanje je lažje. Potrebno ji je dati priznanje, da je pogumna, da je prišla. Potrebno se je pogovarjati, ali želi dati prijavo. Potrebno jo ji dati podporo tudi iz tega, da se ovadi storilca. Damo ji navodila, podporo.

Kako bi definirali odnos institucij do žrtve in vaše izkušnje pri sodelovanju z njimi?

Je zelo boljše, kot je bilo. Veliko tabuiziranosti je odpadlo. Sodniki so bolj izobraženi, kriminalisti so specializirani konkretno za to področje. Namreč pred leti bi lahko rekli, da so bile nekatere žrtve 'dvakrat zlorabljene' – drugič je šlo za institucionalno zlorabo. Pot na sodišču in policiji je bila kruta. Velikokrat je žrtev svojo zgodbo morala povedati, na koncu pa ni bila razumljena. Za žrtev je najhujše, če ji ne verjamejo.

Če sodnik ni dovolj izobražen na tem področju, ne more delati kvalitetno. Tudi pedagogi so bolj izobraženi, sodnik verjame žrtvi.

8.1.4 Intervju št. 4 – Monika Golob

Bi mi lahko na kratko predstavili glavne naloge društva Beli obroč?

Beli obroč Slovenije je društvo za pomoč žrtvam kaznivih dejanj. Ukvarjamo se s psihosocialno zaščito žrtev, nudimo brezplačno pravno pomoč in materialno pomoč tistim najbolj ogroženim. Društvo v Sloveniji deluje že 10 let in ima programe, ki celovito pomagajo žrtvam kaznivih dejanj. V Sloveniji se še vedno največ nasilja zgodi za domačimi vrati, tam kjer bi morali biti vsi najbolj varni. Društvo se financira največ iz donatorskih sredstev, nekaj nam pomagajo partnerji, nekaj malega država.

Kakšne strokovnjake nudite?

Strokovnjake z različnih področij dela. Sodelujemo s priznanimi pravniki, imamo pa tudi izjemne psihoterapevte, ki stojijo žrtvam po takšnih dejanjih ob strani in jim nudijo podporo in psihoterapijo. Ta psihoterapija lahko obsega le kakšno srečanje, dva, tri... ali pa večjo, daljšo, mogoče celoletno obravnavo. Imamo mrežo ljudi po celi Sloveniji. K takšni zadevi pristopimo resno in odgovorno.

Kako žrtev pride do vas? Kako vas po navadi najdejo?

Da nekomu pomagamo, mora imeti žrtev kaznivega dejanja nek uradni dokument, da je žrtev. To je lahko zapisnik iz policije, iz centra za socialno delo, iz sodišča... Zavedati se je treba, da je vsak dan razlika med revnimi in bogatimi v Sloveniji večja. Na socialnem dnu se dnevno znajde vse več ljudi. Vse to ima posledice. In posledice trkajo tudi na naša vrata. Zato za naše društvo velja, da moraš imeti uradno potrdilo – potem pristopimo, pomagamo in obravnavamo zadevo celovito.

Kaj bi bilo po vašem mnenju najboljše, da bi žrtev po spolnem nasilju naredila?

Kot policistka, kot pooblaščen uradna oseba, sigurno predlagam, da se najprej zadevo prijavi na najbližjo policijsko enoto. Da žrtev korektno stoji za svojimi besedami, da ne odstopa pri morebitni prijavi. Policija sigurno zadevo vodi korektno, postopa, kolikor lahko po svojih

najboljših močeh. Problem, ki ga jaz vidim, je to, da je nasilje oziroma prijaviti nasilje, kot da bi odkril ledeno goro, je le en mali del. Boli tisto, kar je nevidno in kar se skriva v nas. S prijavo pride vse na dan – to so zelo tragične zgodbe, sploh v zadnjih časih lahko spremljamo tudi v medijih, da nimajo najbolj pozitivnih sodnih epilogov, pač pa se končajo tragično. Torej prvi korak – policija. Tukaj so tudi nevladne organizacije steber opore, ki lahko žrtev tudi vodijo, usmerjajo, ji pomagajo...

Kakšno je vaše sodelovanje z ostalimi institucijami/organizacijami?

Odlično sodelujemo z ostalimi nevladnimi organizacijami, društvi, s centri za socialno delo, z resornim ministrstvom, s policijo... obetamo si, da bomo takšno sodelovanje lahko tudi nadaljevali.

Po mojih izkušnjah so tožilci, kar se tiče spolnega nasilja, zelo dosledni, profesionalni in natančni. Gre za zelo občutljivo temo, h kateri je treba pristopiti z veliko mero empatije. BOS ima na Cigaletovi 7 tudi prijazno sobo, v kateri izvajamo zaslišanja ob sumu morebitnih spolnih zlorab. Ta prijazna soba je soba, v kateri strokovnjak deluje z žrtvijo, na drugi strani pa strokovnjaki, tožilstvo, policija, odvetniki spremljajo zaslišanje. Potem se to zabeleži na medij, zapečati in je to uradni dokaz na sodišču. Glede na lansko letno prakso tožilci k temu pristopajo profesionalno, vseeno pa bi mogoče apelirali, da bi se več posluževali takšnih bolj prijaznih načinov zaslišanja v prijaznih sobah, ki so namenjene takšnim situacijam.

Sodelujete le z žrtvijo ali morda vpletete tudi njeno družino? Storilca?

Potrebno je delati profesionalno. Če za pomoč zaprosi žrtev, se obravnava žrtev. Potrebno je upoštevati njeno voljo, strogo in profesionalno. Načeloma se lahko vključi tudi ostale, vendar je žrtev tista, ki se jo posluša.

Se vam zdi, da so ljudje o spolnem nasilju dovolj ozaveščeni?

Bolje kot pred leti, a še vedno ne dovolj. S preventivnimi akcijami, z ozaveščanjem bi lahko zadeve še bolj ozaveštili. V Sloveniji je ženska še vedno preveč identificirana z vlogo gospodinje – ženske smo mnogo več in si zaslužimo veliko več. Ko pride do takšnih oblik nasilja, da storilec vedeti, da nisi nič in da te ne spoštuje in ravno TO je potrebno ustaviti. Ženske si zaslužimo spoštovanje in tukaj mislim, da bi kampanje preventive morale še bolj delovati. Mislim pa, da je tudi odvisno od osebe same, kako je dovzetna za stvari. Če te nekaj

ne zanima, so lahko okrog tebe same kampanje, pa ne boš od tega nič odnesel.

Pridobite povratne informacije od žrtev, kako so zadovoljne s pomočjo, ki jo vaše društvo nudi?

V bistvu to delajo terapevti sami. Strokovno ocenijo, koliko in kakšne terapije potrebuje. Prav povratnih informacij ne dobimo, saj smo mnenja, da predvsem po spolnih zlorabah žrtve po navadi niso sposobne in kompetentne dati realne povratne informacije.

8.1.5 Intervju št. 5 – Peter Pinter

Kakšne so vaše izkušnje z žrtvami spolnega nasilja?

Sam imam tri od štirih uporabnic, ki pridejo čisto zaradi drugega problema, pa se potem izkaže, da so žrtve spolnega nasilja. Večinoma ženske.

Kako potem delate s takšnimi osebami?

Nič drugače. Namreč moj pristop je kombinacija več psihoterapij, izhajam iz sistemsko relacijske metode – družinsko relacijska terapija. Ubral sem svojo pot, da kombiniram še klasično analizo. Za domov jim dam naloge. Zelo težko jim je govoriti o zlorabi, ne delam direktno z njo, počakam, da vidim, koliko je zmožna.

Kako psihoterapija lahko pomaga pri okrevanju?

Precej težko je reči, da je metoda kot taka dobra ...dobra je vsekakor v smislu, ker v okviru nje lahko ozaveš, da to ni bilo prav, da storilec ni prav naredil in da ne krivi sebe. Kajti ženske velikokrat krivijo sebe. Delam veliko z občutki, s čustvi, da pridejo tudi do občutka jeze, ki jo lahko stresejo na storilca, družino, prijatelje, navsezadnje tudi na terapevta in pa tolerance, saj se velikokrat zgodi, da se vzorci spolne zlorabe lahko ponavljajo. Žrtve ne vedo ali je to njihova dolžnost...

Terapija spreminja vzorec, strah ni več glavni občutek.

Se vam zdi pomembno, ali je terapevt/strokovnjak, ki dela z žrtvijo moški ali ženska?

Po mojem mnenju je odvisno od žrtve same. Verjetno je, da bi ženski v tistem prvem trenutku lažje zaupala kot moškemu – če je bila posiljena s strani moškega seveda. Spet po drugi

strani, pa bi z moškim terapevtom morda lažje zopet pridobila zaupanje v moške in pa neko varnost.

Mislim, da je velik problem pri definiciji žrtve posilstva, velikokrat težko določimo to mejo. Sploh, če gre za posilstvo v partnerski zvezi. Vedeti je treba, da največkrat zloraba kot sama ni edini vzrok za posledice, ki jih nosi žrtev, pač pa se pokaže, da je veliko odvisno tudi od primarne družine, otroštva. Kako močna je ta oseba, kakšno vzgojo je imela, kakšne prijatelje.

8.1.6 Intervju št. 6 – žrtev

Kakšni so bili tvoji občutki takoj po posilstvu?

Gnusila sem se sama sebi, krivila sem se, da se nisem dovolj upirala oz. ker sem 'zamrznila', slabo mi je bilo, čim prej sem hotela pod tuš in sprati stran vso gnusobo. Želela sem pozabiti in potlačiti vse.

Kam si se obrnila po posilstvu?

Najprej sem povedala prijatelju, ki mi je svetoval, naj grem na policijo. Tam so me zaslišali, zapisali zapisnik in me nato odpeljali v bolnišnico, kjer me je zdravnik moškega spola ginekološko pregledal.

Zadevo si torej prijavila. Kakšno je bilo samo zaslišanje?

Imela sem občutek, da me obsojajo, nisem dobila občutka, da bi mi verjeli. Spomnim se, da so me kar nekajkrat vprašali, če sem bila pod vplivom substanc. Kljub mojim zagotovitvam, da ne, sem dobila občutek, da mojim besedam ne verjamejo.

So te na policiji napotili še kam drugam? Si dobila dovolj informacij o samem nadaljnjem postopku?

Ne, le to, da so me peljali v bolnišnico. Vse druge informacije, da sploh obstajajo terapevti, ki delajo z žrtvami, sem dobila od sestre. Niso mi dali dovoljšnjih (zadostnih, op., avtorice) informacij o tem, kako tak postopek sploh poteka ne nič. Ob koncu so mi rekli, da me pokličejo, ko bo kaj novega, pa tega niso storili.

Kakšne so tvoje izkušnje s terapiji? S katerimi strokovnjaki si sodelovala?

Prvi stik je bil z Belim obročem, kjer sem dobila odvetnika, ki me še zdaj zastopa, in pa terapevko, katere način dela mi ni bil všeč. Preveč sva govorili o otroštvu, ki se mi ni zdelo smiselno. Kasneje mi je sestra poiskala novo terapevko iz Ženske svetovalnice, s katero tudi nisem najbolje sodelovala.

Kakšne so po tvojem mnenju posledice?

Nespečnost, zmanjšana skrb za osebno higieno, zapiranje sama vase, kraja, laganje, pogosto menjavanje partnerja, zloraba opojnih substanc (alkohol, trava, kokain...), izguba apetita in posledično kilogramov, bledoličnost, nezaupanje v ljudi...

Po vsem tem, kar si prebrala s strani strokovnjakov, si morda mnenja, da bi bila kakšna izmed predlaganih poti bolj primerna zate, kot ta, ki si jo ubrala sama?

Če bi lahko zavrtela čas nazaj, verjetno ne bi nikomur povedala. Če pa bi že – zaradi tega, ker sem mnenja, da si storilec zasluži kazni, vsekakor ne bi šla najprej na policijo, pač pa – sedaj, ko vem za njih – bi poiskala pomoč najprej v društvih, kamor bi me usmerili naprej.

Je kaj, kar si zase novega potegnila iz pridobljenih informacij?

Sem, najprej to, da nisem sama in je malo lažje. Tudi to mi je novo, da ni treba iti na policijo, pač pa lahko ovadbo napišeš tudi sam doma – tega nisem vedela in verjamem da bi bilo, če bi, dosti manj travmatično vse skupaj.

Kaj bi želela od strokovnjakov še dobiti glede na svoje potrebe?

Na trenutke se mi je zdelo, da ljudje, ki so delali z menoj, niso imeli empatije, da sem le še ena izmed mnogih žrtev in da jih ne zanima moja povratna informacija. Na sodišču pa mi je bilo najbolj grozno, da sem morala pričati pred posiljevalcem. Zaradi tega imam še vedno nočne more. Večja bi po mojem mnenju morala biti tudi ozaveščenost o društvih in vsem tem, saj sama pred dogodkom niti vedela nisem, da obstajajo. Najboljše izkušnje sem imela z odvetnikom, najslabše pa s policijo.

10 POVZETEK

Diplomska naloga v teoretičnem delu najprej prikaže različne definicije spolnih zlorab različnih avtorjev. Lahko se vidi, da je definicij veliko, nekateri pod pojmom spolna zloraba omenjajo le otroke, manjše od petnajst let, spet drugi menijo, da pojem spolne zlorabe ni opredeljen s starostjo človeka, le da je precej pogostejše zastopan pri otrocih, kar pa še ne pomeni, da ga pri odraslih ni. K tej definiciji sem se v nalogi nagibala tudi sama, vendar sem se osredotočila na najbolj pogosto spolno zlorabo pri odraslih – posilstvo, katerega opredelim s kazensko pravnega in zgodovinskega vidika ter predstavim nekaj zmotnih predstav družbe o tej problematiki.

Ker je vsaka spolna zloraba travma, katere posledice so lahko zelo resne, je del teorije posvečen tudi posledicam spolne zlorabe; bolj podrobno opredelim eno izmed najpogostejših dolgoročnih posledic – posttravmatsko stresno motnjo. Sledi poglavje o odpravljanju posledic, okrevanju, kjer opisujem predvsem odločitve za okrevanje in stopnje, skozi katere lahko žrtev v tem procesu gre.

Prvi namen naloge je pogledati, kako strokovnjaki na področju spolnih zlorab delajo z žrtvami, kako z njimi vzpostavijo stik, kaj je za njih pomembno pri delu z žrtvijo in kako to delo opravljajo sami. Poskušala sem čim bolj celovito pregledati naloge strokovnjakov, njihove izkušnje z drugimi institucijami in sodelovanje med njimi.

Drugi namen je predstaviti tudi izkušnjo žrtve posilstva in tako v praksi pogledati, kakšno je stanje na tem področju, ali je s prejeta pomočjo s strani strokovnjakov in institucij bila zadovoljna ter kaj bi po njenem mnenju bilo potrebno izboljšati.

Z vključitvijo tako strokovnjakov in tudi žrtve sem želela problematiko obravnavati čim bolj celostno, trudila sem se, da skozi celotno nalogo izhajam skozi perspektivo žrtve, kar je lahko vidno v tem, da sem teme za intervjuje s strokovnjaki sestavljala skupaj z žrtvijo in glede na njene želje.

Pri interpretaciji rezultatov se je pokazalo, da vsaka žrtev spolno zlorabo doživi drugače, zato ni nujno, da je obravnava pri vsaki žrtvi enaka. Zato je pomembno, da je strokovnjak dovolj usposobljen, da ugotovi, kakšne so potrebe žrtve in kakšno pomoč bi potrebovala. Zelo je pomembno, da je ta pomoč celovita in obsega tako psihosocialno podporo, kot tudi podporo v primeru, da se žrtev vključi v postopek ovadbe. Gre za različni vrsti podpore, a vendar sta

med seboj močno povezani.

Precejšen del interpretacije je namenjen ravno ovadbi, saj je ta po navadi za žrtev najbolj travmatična. Vsi strokovnjaki precej govorijo o procesu sojenja, predvsem se dotaknejo zapisnika, ki je temelj za nadaljnji proces. Tukaj izvemo, da je zelo pomembno, da je ta podrobno napisan ter da vključuje realna občutja žrtve. Med drugim izvemo, da ni potrebno, da ga napiše policija, pač pa ga lahko sestavi žrtev sama ali pa s pomočjo strokovnjakov.

To je zelo pomembno, saj je za žrtev lahko zelo stresno, da mora o zlorabi pripovedovati ljudem, ki jih ne pozna in jim ne zaupa. Ravno na zaupanju pa strokovnjaki, predvsem v prvi fazi, tudi najbolj gradijo. Ugotovila sem, da lahka pot po zlorabi za žrtev ne obstaja, vendar pa je ta lahko olajšana, če se zadeve, glede na potrebe, ki jih ima, loti na pravi način. Tako žrtvi, kot tudi meni se zdi, da bi bilo najboljše, da žrtev po zlorabi poišče pomoč pri kakšni od nevladnih organizacij, kjer znajo pomagati tako z vsebinskega kot s pravnega področja, saj bo tam prejela celovito pomoč, ki jo po takem dogodku vsekakor potrebuje.

Ob analizi intervjujev sem prišla do nekaj konkretnih predlogov, med drugim je ta, da bi bilo treba zaslišanja narediti prijaznejša žrtvam, jim omogočiti pričanje brez storilca v dvorani in jim omogočiti več t. i. prijaznih sob. Vsekakor sem iz odgovorov nekaterih strokovnjakov in žrtve ugotovila, da bi bilo treba uvesti obvezna izobraževanja za vse, ki so vpeti v proces sojenja, predvsem za policijo, tožilce in sodnike, saj se je pokazalo, da so pri svojem delu premalo empatični do žrtve. Tukaj se je kaže tudi predlog obrnjenega dokaznega bremena, ko bi storilci morali dokazovati, da niso zlorabljali, ne pa žrtev, da je bila zlorabljen. Seveda je okoli tega veliko polemik in razdeljenih mnenj.

Med interpretiranjem sem zasledila razdor in slabo sodelovanje med društvoma Beli obroč in Združenjem proti spolnemu zlorabljanju, ki naj bi bil posledica osebnih zamer predsednic. To sodelovanje bi moralo biti boljše, saj bi bila učinkovitost in vpliv, tudi na državo in zakonodajo na področju spolne zlorabe, mnogo večja.

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Iris Dežman, vpisana na Fakulteto za socialno delo v študijskem letu 2009/2010 kot redna študentka izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom *Spolna zloraba skozi oči žrtve in strokovnjakov* napisala samostojno s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorice doc. dr. Jelke Zorn in somentorice as. dr. Ane M. Sobočan.

Datum: 30.6.2014

Podpis: